

Tisdagen den 19 mars

Kl. 16.00

Förhandlingarna leddes till en början av fru tredje vice talmannen.

§ 1 Justerades protokollet för den 8 innevarande månad.

§ 2 Fru tredje vice talmannen anmälde att till kammaren överlämnats Kungl. Maj:ts skrivelse nr 66 angående muntligt meddelande till riksdagen.

Av denna skrivelse, som nu föredrogs och lades till handlingarna, inhämtades att Kungl. Maj:t beslutat, att i den i 56 § riksdagsordningen stadgade ordningen till riksdagen gjordes meddelande rörande Sveriges utrikespolitik samt handels- och valutapolitik, samt förordnat, att meddelandet skulle framföras av herr utrikesministern Andersson.

Fru tredje vice talmannen tillkännagav att ifrågakörande meddelande skulle lämnas vid kammarens sammanträde onsdagen den 20 mars kl. 10.00.

§ 3 Antalet suppleanter i utbildningsutskottet

Fru TREDJE VICE TALMANNEN yttrade:

Enligt till kammaren inkommet protokollsutdrag har valberedningen föreslagit att antalet suppleanter i utbildningsutskottet, som för närvarande är 17, skall utökas till 18.

Jag hemställer att antalet suppleanter i utbildningsutskottet bestämmas till 18.

Denna hemställan bifölls.

Fru tredje vice talmannen meddelade att val av en suppleant i utbildningsutskottet skulle företas vid morgondagens sammanträde

§ 4 Upplästes följande till kammaren inkomna ansökan:

Till riksdagens kammare

Undertecknad anhåller härmed om ledighet från befattningen som riksdagsledamot under tiden 23 mars–22 april 1974 bl. a. för utrikes resa.

Stockholm den 19 mars 1974

Carl-Henrik Hermansson

Kammaren biföll denna ansökan.

Tisdagen den
19 mars 1974

Antalet suppleanter i utbildningsutskottet

Fru tredje vice talmannen anmälde att fru *Backberger* från och med den 23 mars skulle inträda som ersättare för herr Hermansson under hans ledighet från riksdagsmannauppgiftet.

§ 5 Ang. antalet företagskonkurser under år 1973

Herr industriministern JOHANSSON erhöll ordet för att besvara herr *Westbergs* i Ljusdal (fp) i kammarens protokoll för den 14 februari intagna fråga, nr 75, och anförde:

Fru talman! Herr Westberg i Ljusdal har frågat mig vilka slutsatser jag drar av det relativt stora antalet företagskonkurser även under 1973.

Den strukturella omvandling som vårt näringsliv genomgår i sin anpassning till nya förhållanden och som enligt min uppfattning är nödvändig för att vi skall kunna bebehålla vår konkurrenskraft medför att vissa företag slås ut. En successiv anpassning till nya förhållanden behöver emellertid inte innebära att företag läggs ner. Mycket sker genom en omvandling inom företagen, exempelvis genom byte av produktionsinriktning. Från statsmakternas sida har vidtagits en rad åtgärder, som herr Westberg väl känner till, för att de strukturella förändringarna skall kunna genomföras så att påfrestningarna på företagen och de anställda skall bli så små som möjligt.

Jag tänker då främst på åtgärder av förebyggande karaktär, som kan sättas in innan läget blivit sådant att det finns risk för konkurs. De olika företagsserviceinsatser och de branschprogram som finns knutna till industriverket och företagarföreningarna är ett led i denna strävan att lösa problemen innan ett företag hamnar i en sådan situation.

Det är enligt min uppfattning svårt att dra några bestämda slutsatser om konkursutvecklingen från tillgänglig statistik. Givetvis har den internationella konjunkturutvecklingen under de senaste åren påverkat antalet konkurser. Samtidigt är det intressant att närmare analysera vilka företag som gått i konkurs. Jag vill här erinra om att jag för knappt ett år sedan, i ett interpellationssvar till herr Burenstam Linder, behandlade konkursutvecklingen. Jag erinrade då om en studie som hade utförts på uppdrag av dåvarande delegationen för de mindre och medelstora företagen om konkursutvecklingen åren 1966–1970 och som följts upp av Göteborgs ackordscentral med uppgifter för åren 1971 och 1972. Av studien framgår att antalet företagskonkurser ökat, men det konstateras samtidigt att denna ökning till största delen förklaras av den kraftiga ökningen av antalet nyregistrerade aktiebolag — företrädesvis s. k. 5 000-kronorsbolag.

Den tillgängliga statistiken ger inget bra underlag för bedömningen av konkursernas eventuella samhällsekonomiska verkningar. Jag vill emellertid inte förneka att negativa återverkningar kan finnas.

Industriverket arbetar för närvarande med att utreda de närmare orsakerna till konkursutvecklingen. När denna utredning är klar är det min förhoppning att det skall finnas större möjligheter att dra slutsatser om bakgrunden till utvecklingen.

Herr WESTBERG i Ljusdal (fp):

Fru talman! Jag ber att få tacka industriministern för svaret på min fråga.

Trots den förbättring av konjunkturen som ägde rum under 1973 och trots det relativt hyggliga kreditläget har antalet konkurser fortsatt att öka. Från mitten av 1960-talet har det varit en snabb ökning av antalet konkurser. 1966 uppgick det registrerade antalet konkurser till 830, medan man i fjol registrerade 3 087. 95 procent av 1973 års konkurser gällde företag med mindre än 50 anställda. Det är tydligt att de mindre företagen kämpar med de största svårigheterna. Man kan fråga sig varför det är på det sättet. Ett helt entydigt svar är svårt att ge. Statsrådet pekar på strukturrationaliseringen, konjunkturerna och de s. k. 5 000-kronorsbolagen.

Såvitt jag förstår måste det bl. a. bero på att de mindre företagen blivit särskilt hårt pressade av de senaste årens näringspolitik och ekonomiska politik. De näringspolitiska insatserna har i hög grad gjorts utifrån de större företagens behov och förutsättningar, medan väsentliga problem för de mindre företagen, som ofta har proportionellt mera manuell arbetskraft än de större, inte tillräckligt beaktats. Löneskatten är ett annat exempel. För ett litet företag med pressade marginaler är en skatt på arbetskraften, särskilt om den höjs med jämna mellanrum, tyngre att bära än för ett stort högmekaniserat företag. Ett tredje exempel är den uppgifts- och redovisningsskyldighet som håller på att växa många småföretagare över huvudet och som kräver ökade kostnader för administrationen. Ett fjärde exempel är kreditförsörjningen, som åtminstone tidvis varit besvärligare för de små företagen än för de större. De har därigenom mindre motståndskraft i trängda lägen.

Det borde vara möjligt att stärka den motståndskraften genom att möjliggöra för dessa företag att tillskapa trygghetsfonder, t. ex. genom skattefritt avsättande av vinstmedel eller del av löneskatten, och genom en bättre samordning av kreditstödet till de mindre och medelstora företagen.

Det borde också vara möjligt att väsentligt lindra och förenkla redovisnings- och uppgiftsskyldigheten för de mindre företagen. Där finns för all del en utredning på gång, men det är resultat från utredningen som vi efterfrågar.

Det borde dessutom vara möjligt att låta företagarföreningarna utvecklas till effektiva regionala serviceorgan, som kan erbjuda de mindre och medelstora företagen ett brett register av tjänster.

Min fråga till statsrådet blir då:

Vill statsrådet medverka till att de mindre och medelstora företagen får gynnsammare förutsättningar för sin verksamhet i enlighet med vad jag här skisserat eller på annat sätt? Därigenom skulle också antalet konkurser kunna reduceras.

Herr industriministern JOHANSSON:

Fru talman! Det är riktigt som herr Westberg i Ljusdal säger att vi under åren 1966–1970 hade en betydande ökning av antalet konkurser. Om man tittar på statistiken finner man trots svårigheterna att göra en

Nr 42

Tisdagen den
19 mars 1974

*Ang. antalet företagskonkurser
under år 1973*

Tisdagen den
19 mars 1974

*Ang. antalet före-
tagskonkurser
under år 1973*

analys, att den procentuella konkursökningen under den här angivna tiden för trävaruindustrin var 85 procent och för verkstadsindustrin 65 procent. Det är också av ett visst intresse att iaktta att byggnads- och anläggningsindustrin i vissa branschgrupper visade en ökning med omkring 200 procent. Inom detaljhandeln svarade tobaksaffärer och kiosker för den största ökningen. Det är kanske på något sätt talande att det är fråga om små företag, ofta 5 000-kronorsbolag, i den mån de har antagit aktiebolagsform.

Om man diskuterar orsakerna tror jag att man kommer fram till att förutom konjunkturförändringar och ändringar i den internationella konkurrenssituationen m. m., som inte direkt kan påverkas av de enskilda företagen, många orsaker till konkurserna står att finna inom företagen själva. Jag tänker här på bl. a. brister i företagarnas utbildning, belysta i en studie som har gjorts av statens industriverk. Det är brister i företagens planerings-, kalkylerings- och redovisningssystem, lågt utnyttjande av externa tjänster osv. Jag tror att det är på sistnämnda område som vi genom olika förebyggande stöd- och utvecklingsinsatser från samhällets sida kan göra mycket för att företagen inte skall hamna i den akuta situationen.

Detta är alltså mitt svar på den fråga som herr Westberg direkt ställde. Vi söker underlätta de mindre och medelstora företagens verksamhet genom en utvidgad service.

Herr WESTBERG i Ljusdal (fp):

Fru talman! Jag ber att få tacka industriministern också för det här tillägget.

Jag förstår att vi är överens om att de mindre företagen har en viktig funktion att fylla också i framtiden. De behövs för att trygga sysselsättningen i stora delar av vårt land. Utan dessa företag går det inte att föra en framgångsrik regionalpolitik. De utgör en garanti för att konkurrensen hålls vid liv. De är viktiga också ur den synpunkten att de kan ta fram nya produkter. I det sammanhanget är de mindre företagen oundgängliga. Det är därför synnerligen angeläget att slå vakt om och satsa på de mindre företagen.

Jag kan givetvis medge att det ibland beror på brister inom företagen att de går orakull. Vi har ju utredningar som visar det. Men de flesta går orakull därför att de inte är lönsamma. De får arbeta under alltför ogynnsamma förutsättningar. Man kan inte bortse från att de bördor som läggs på företagen har blivit alltför tunga så att de inte har kunnat behålla sin lönsamhet. Det är det som vi måste komma till rätta med.

Nu säger industriministern att man skall satsa på stöd- och utvecklingsinsatser. Det tycker jag är mycket värdefullt. Jag vill gärna stryka under vikten av att sådana insatser kommer till.

Överläggningen var härmed slutad.

Tisdagen den
19 mars 1974

*Ang. planeringen
för ökad raffinaderikapacitet*

Herr industriministern JOHANSSON erhöill ordet för att besvara herr Greens (s) i kammarens protokoll för den 14 februari intagna fråga, nr 76, och anförde:

Fru talman! Herr Green har frågat mig om ett inlandsraffinaderi lokaliserat till Bergslagsområdet fortfarande finns med som ett alternativ vid planeringen för ökad raffinaderikapacitet inom landet.

För att trygga försörjningen på oljeområdet är det enligt min mening väsentligt att den svenska raffinaderikapaciteten byggs ut. Mot den bakgrunden har vi inom industridepartementet i samarbete med Statsföretag inlett förprojekteringen av ett nytt raffinaderi med en årlig kapacitet på 7–10 miljoner ton. Frågan om lokalisering av detta raffinaderi är inte avgjord. Utvärdering av alternativa lokaliseringar ingår som ett led i förprojekteringen. Svaret på herr Greens fråga är således ja. Samtidigt vill jag framhålla att en inlandslokalisering från ekonomiska utgångspunkter oftast framstår som mindre attraktiv än kustlokalisering. Petroindustriutredningen har emellertid i uppdrag att bedöma alternativa lokaliseringar av raffinaderier och petrokemisk industri.

Herr GREEN (s):

Fru talman! Jag är också medveten om att en inlandslokalisering kan visa sig vara mer kostnadskrävande än en lokalisering till något kustområde, men det är som jag ser det under förutsättning att man enbart låter de kortsiktiga ekonomiska aspekterna bli avgörande vid valet av lokaliseringsområde. Och eftersom jag är övertygad om att så inte blir fallet vid industriministerns och regeringens slutliga bedömning, så talar mycket för en inlandslokalisering till just Bergslagsområdet.

Industriministern har säkert många gånger blivit påmind om det besvärliga sysselsättningsläge som råder i de aktuella delarna av landet. En lokalisering av det här slaget skulle skapa inte bara direkta arbetstillfällen utan också indirekta genom olika följdindustrier. Dessutom har som bekant de mellansvenska stålverkens framtidsutsikter diskuterats och röster har höjts för att också de borde vara placerade vid kusten.

Eftersom stålverken, som ofta utgör basen i den här landsdelens näringsliv, är mycket energikrävande borde en raffinaderilokalisering förbättra förutsättningarna för dem att även framdeles ge arbetstillfällen åt människorna i den här delen av landet.

Det kan anläggas många fler aspekter som talar för ett inlandsraffinaderi – miljöpolitiska, trafikpolitiska och i ett längre perspektiv kanske också ekonomiska. Men då jag tror att statsrådet och hans medhjälpare är väl så medvetna om vilka det är och även tar dem i beaktande vid sin bedömning och sitt val av lokaliseringsområde, vill jag bara till sist framföra mitt tack till industriministern för svaret på min fråga.

Överläggningen var härmed slutad.

Tisdagen den
19 mars 1974

*Ang. följderna för
anställda i statliga
verk av ingångna
produktionsav-
tal*

§ 7 Ang. följderna för anställda i statliga verk av ingångna produktionsavtal

Herr industriministern JOHANSSON erhö11 ordet för att besvara herr Magnussons i Kristinehamn (vpk) i kammarens protokoll för den 28 februari intagna fråga, nr 92, och anförde:

Fru talman! Herr Magnusson i Kristinehamn har frågat mig om jag vill uttala mig om förutsättningarna att undanröja hot mot sysselsättningen för anställda i statligt verk till följd av förbiseende av verket vid slutande av produktionsavtal.

Jag antar att herr Magnusson avser sådana vid statliga verk anställda personer som är sysselsatta med byggnads- och anläggningsarbeten för större objekt. Uppförandet av sådana objekt ger sysselsättning åt många människor under ofta lång men dock begränsad tid.

I de fall friställningar trots allt blir aktuella får särskilda åtgärder sättas in. Ofta försöker man lösa problemen genom samarbete inom arbetsgrupper bestående av representanter för arbetstagare och arbetsgivare. Självfallet står också de sedvanliga arbetsmarknadspolitiska instrumenten till förfogande.

Herr MACNUSSON i Kristinehamn (vpk):

Fru talman! Jag ber att få tacka industriministern för svaret på min enkla fråga.

Bakgrunden till frågan är att 100 statligt anställda elmontagearbetare vid kärnkraftverket i Ringhals hotas av uppsägning på grund av att Vattenfall tydligen inte har vetat vad ett kontrakt man skrev med det multinationella företaget Westinghouse innebar. Westinghouse skall leverera de två sista atomreaktorerna vid anläggningen och har i sin tur skrivit kontrakt med ASEA om att ASEA-anställda skall svara för elmontaget av dessa.

Den här situationen har kommit mycket överraskande för de anställda vid Ringhals, som levat i den tron att arbetsmöjligheterna var tryggade vid Ringhals för lång tid framöver på grund av anläggningarnas omfattning. På detta tyder bl. a. att 89 av de berörda har skaffat egna villor i stället för att bo i Vattenfalls baracker. De anställda är mycket besvikna på Vattenfalls personalpolitik och har framhållit att det vid anställningen sades att de skulle få jobba vid Ringhals i 10-15 år.

I en folder som nyligen delats ut inom företaget har det stått att Vattenfall eftersträvar byggen i egen regi. Men just på den punkten är man från Statsanställdas förbunds sida mycket kritisk. Förbundet framhåller att Vattenfall nu mer och mer tycks övergå till entreprenadarbeten i sin byggnadsverksamhet. Speciellt betänkligt tycker man det är att ASEA kommer att få monopol inom landet på detta slag av montagearbeten. Det innebär att företaget kommer att bli ensamt när det gäller att bestämma priserna. Vidare ställer Statsanställdas förbund frågan: När man så småningom skall köra kraftverken på Ringhals - hur går det då om Vattenfall inte har egna yrkesmän som kan anläggningen och som kan gripa in vid driftstörningar? Vattenfalls personal bör ha kunskaper om elutrustningens uppbyggnad och funktion, har man

framhållit.

Nu har ju Vattenfall haft förhandlingar med ASEA för att få köpa tillbaka den här delen av anläggningsarbetet och rädda montagearbetarna från uppsägning. Vattenfall har meddelat att förhandlingarna inte krönts med framgång. Sedan dess har, enligt vad jag erfarit, personalorganisationerna uppvaktat industriministern och krävt svar på frågan om personalens anställningstrygghet skall få äventyras på detta sätt. Man har från personalorganisationernas sida kritiserat Vattenfall för verkets negativa inställning till ett lösande av den här frågan.

De anställdas uppfattning är tydligen att regeringen borde ha kunnat skaffa fram de pengar som behövdes för att Vattenfall skulle kunna återköpa det aktuella elmontagearbetet och därmed rädda sysselsättningen för de 100 berörda anställda. Jag vill därför fråga industriministern: Har regeringen övervägt en sådan åtgärd?

Hur ser industriministern för övrigt på frågan om entreprenadverksamheten över huvud taget? Skall verket få fortsätta med att lägga ut arbeten på entreprenad och därmed äventyra personalens anställningstrygghet?

Herr industriministern JOHANSSON:

Fru talman! Eftersom herr Magnusson i Kristinehamn nu preciserat sin fråga och angivit det verk och den verksamhet som han avser, skall jag något beröra det spörsmål han syftar på.

Som bekant har man planerat att bygga fyra aggregat nere vid Ringhals. Vid det första aggregatet svarar en entreprenör för monteringen av manöverutrustningen, vid det andra har Vattenfall självt hand om arbetet.

Aggregaten 3 och 4 har man tagit på totalentreprenad hos det amerikanska företaget Westinghouse, och det har i sin tur som underentreprenör antagit ASEA. Ingenting har sagts om detta, och jag har för min del inte haft bekantskap med frågan förrän för ett par veckor sedan.

Det är riktigt att personalen har riktat uppmärksamhet på förhållandet att när manöverutrustningen till aggregat 2 är färdig har man inte ett arbete direkt i Vattenfalls regi. Däremot kommer man naturligtvis att få möjligheter att ta arbete hos ASEA.

Vattenfall har ändå gjort ansträngningar och fört förhandlingar med ASEA. Det visar sig att den merkostnad som man i så fall skulle få uppgår till närmare 4 miljoner kronor på en anbudssumma av 20 miljoner. Det är ett betydande belopp, som naturligtvis Vattenfall i sina beräkningar måste ta hänsyn till. Vattenfall har därför — genom den arbetsgrupp som jag har talat om — sökt medverka till att alla de som under året kan bli friställda från det nu pågående arbetet skall få en sysselsättning. Man har hittills för de 160 kunnat anvisa 120 jobb, och man håller på, efter kontakter också med departementet, att söka få ASEA att mera direkt överta en del av personalen. Jag hoppas att man skall lyckas att klara jobben för samtliga.

Herr MAGNUSSON i Kristinehamn (vpk):

Fru talman! Även om man nu med förenade ansträngningar har kunnat skaffa en del jobb till de människor som blir permitterade där

Nr 42

Tisdagen den
19 mars 1974

*Ang. följderna för
anställda i statliga
verk av ingångna
produktionsav-
tal*

Tisdagen den
19 mars 1974

*Ang. följderna för
anställda i statliga
verk av ingångna
produktionsav-
tal*

nere, förhåller det sig ändå så — som jag framhöll förut — att många av dem har byggt på platsen. De har tagit anställningen i den tron att de skulle ha jobb i 10–15 år. Nu ställs de alltså i den situationen att så inte blir fallet. Det är ett svårt avbräck i relationerna mellan arbetare och arbetsgivare.

Jag fick inget svar på frågan huruvida regeringen verkligen har diskuterat att försöka skaffa fram de pengar som Vattenfall kunde ha löst ut ASEA med i det här fallet. Det skulle vara intressant att veta det, för det hade naturligtvis betytt väldigt mycket om man gjort detta.

En stor fråga som de anställda nu reser är: Hur skall det bli i fortsättningen med den här politiken från Vattenfall? Skall man fortsätta att lägga arbeten på entreprenad? Jag skall citera vad Statsanställdas förbunds ordförande säger i det sammanhanget:

”Vattenfall agerar i strid med regeringens intentioner på personalpolitikens område, att sätta arbetslivets frågor i förgrunden. Ett klart besked måste nu komma från regeringen: Ska verket få fortsätta att lägga ut arbeten på entreprenad och äventyra personalens anställningstrygghet?”

Det här gäller naturligtvis inte bara personalen vid Ringhals, utan man börjar mer och mer fundera på hur det skall bli med detta även på andra platser. Det är ju många människor som är anställda vid Vattenfall och kan bli drabbade.

Herr industriministern JOHANSSON:

Fru talman! Vattenfall har vid egna pågående anläggningsarbeten — i Forsmark, vid Trollhätte kraftverk och vid andra byggnadsavdelningar i Ringhals — erbjudit ungefärligen 90 av de 160 sysselsättning.

Jag tror att det är väldigt viktigt att göra klart att den här personalen, som tillhör monteringsavdelningen, är tillfälligt anställd. Flertalet har en mycket kort anställningstid hos Vattenfall. Den här typen av arbeten innebär ju ofta — för att inte säga oftast — att man får flytta på sig. Det är så med kraftverksanläggningar, vattenkraftsutbyggnad osv., och det får man ta i beaktande.

Det har påståtts att Vattenfall i något sammanhang skulle ha sagt att man erbjudit möjligheter till 10–15 års arbete åt dem som tog anställning vid montagearbetena, men Vattenfall förklarar att det inte finns något underlag för ett sådant uttalande. Vi försöker så långt det är möjligt påverka Vattenfall att klara anställningen på platsen för dem som t. ex. är bundna av att de har byggt ett eget hem där nere — vi känner till att så är fallet. Det är bl. a. därför som direkta överläggningar sker med ASEA om att överta en del personal.

Herr MAGNUSSON i Kristinehamn (vpk):

Fru talman! Mina informationer har jag fått från anställda där nere — även sådana som är fackligt aktiva. De säger att de har blivit lovade arbete i 10–15 år. När Vattenfall nu har förhandlat med ASEA har man inte fått någon direkt information. Flera har då sagt nej till arbete under den tiden i tron att jobben skulle vara ordnade.

Jag hälsar med tillfredsställelse om man kan försöka ordna jobb

på platsen för dem som har byggt och etablerat sig där, men jag är besviken över att regeringen inte gick in och försökte lösa frågan.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 8 Om offentliggörande av utredningsmaterialet rörande planerna på ett nytt stålverk i Luleå

Herr industriministern JOHANSSON erhöll ordet för att besvara herr Wirténs (fp) i kammarens protokoll för den 8 mars intagna fråga, nr 109, och anförde:

Fru talman! Herr Wirtén har frågat mig om jag i anslutning till den aviserade propositionen om nytt stålverk i Luleå är beredd att offentliggöra utredningsmaterialet eller på annat sätt ställa det till riksdagsgruppernas förfogande.

I senaste konseljen beslöts att proposition med förslag om ett nytt stålverk i Luleå skall föreläggas riksdagen. I propositionen, som kommer att ligga på riksdagens bord inom de närmaste dagarna, ges en utförlig beskrivning av förutsättningarna för det planerade stålverket. Även stålverkets konsekvenser för sysselsättningen och samhällsutbyggnaden inom regionen och för den svenska stålindustrin behandlas.

Det material i ärendet som har kommit in till departementet är delvis offentligt. De delar som av hänsyn till berörda företag har hemligstämp-lats är jag beredd att ställa till vederbörande riksdagsutskotts förfogande.

Herr WIRTÉN (fp):

Fru talman! Jag ber att få tacka industriministern för svaret på den här frågan. Det är naturligtvis inte min avsikt att i dag ta upp någon sakdebatt kring detta ur svensk synpunkt kolossala industriprojekt. Men man kan väl ändå tillåta sig att konstatera att av den debatt som hittills förts kring frågan framgår det tydligt att ekonomer och erfarna företagsledare är minst sagt oeniga om det riktiga i den 4-miljardersinves-tering som regeringen väntas föreslå inom kort. Inom Statsföretags ledning är man tydligen också oenig.

För egen del vill jag gärna deklarerat att jag anser att grundtanken med projektet verkar riktig. Att förädla råvaror i stället för att sälja dem direkt bör vara riktigt, i all synnerhet om det ger sysselsättning i en landsdel där undersysselsättningen, i varje fall tidvis, varit mycket besvärande.

Men självfallet är en sådan positiv grundinställning kringgärdad av en serie "om". För att säga ja till förslaget måste man veta mer om marknadsförutsättningar, om konsekvenser för befintliga verks möjlig-heter att sälja sina produkter, om intrånget i det totala investeringsutrym-met, om finansieringssätt, om bedömningar av alternativa satsningar, om möjligheterna att exportera resterande malmkvaliteter från de lappländs-ka malmfälten, om följdinvesteringar lokalt och regionalt osv.

Motivet till min fråga, fru talman, är att jag tyckt att förutsättningarna för förberedelser till ett ställningstagande i den här frågan har varit sämre

Nr 42

Tisdagen den
19 mars 1974

*Om offentliggöran-
de av utrednings-
materialet röran-
de planerna på
ett nytt stålverk
i Luleå*

Tisdagen den
19 mars 1974

*Om offentliggörande av utrednings-
materialet rörande
planerna på
ett nytt stålverk
i Luleå*

än vad vi är vana vid, när det gäller viktiga regeringsförslag. Nästan alla regeringsförslag föregås av en statlig utredning och en omfattande remissomgång, vilket ger basfakta för överväganden i god tid.

Så är nu inte fallet vad gäller Stålverk 80. I och för sig, fru talman, finns naturligtvis utredningar, och visst har regeringen och Statsföretag funderat under åtminstone ett år på projektet. Men svårigheten består i att de utredningar som finns är hemliga i väsentliga delar. Får jag bara erinra statsrådet om vad NJA har gjort, vad Statsföretag och industridepartementet självt har gjort och vad man har uppdragit åt exempelvis företagsledare — Odelberg och andra — att presentera. Men detta är material som vi icke har haft tillgång till, och därför har jag ställt frågan om partikanslierna nu omedelbart kan få del av det här synnerligen viktiga materialet för att vi på ett rimligt sätt skall kunna pröva projektet. Det kan inte få vara som det sägs i slutet av inrikesministerns svar, att bara utskottet skall få ta del av materialet, utan det måste även gälla de olika partigrupperna.

Herr industriministern JOHANSSON:

Fru talman! De som representerar partigrupperna i utskottet får ju tillfälle att ta del även av det hemligstämplade materialet — det som av företagshänsyn inte kan bli föremål för publicering. Vi är självfallet intresserade av att ställa allt material till förfogande.

Låt mig emellertid bara säga att om Statsföretag såsom koncern självt hade kunnat svara för finansieringen, så hade frågan inte ens behövt komma fram till riksdagen, utan då hade det kunnat fattas beslut inom Statsföretag. Vid den tidigare kontakten med Statsföretag gjordes klart att det här är en så omfattande investering att det krävs en extern finansiering. Därför har vi så att säga tagit över frågan, och nu flyttar vi över den till riksdagen. Men vi kan inte presentera materialet förrän vi har det samlat och färdigt. På torsdag hoppas jag kunna framlägga propositionen, och de flesta av de frågor som herr Wirtén ställde besvaras i propositionen. Det som kan finnas av oklarheter därutöver och det som är, som jag sade, hemligstämplat kommer att ställas till förfogande, men vi måste göra det över utskottet.

Herr WIRTÉN (fp):

Fru talman! Självfallet skall vi med intresse ta del av det material som finns i propositionen. Men av vad industriministern nu har sagt framgår ganska tydligt att väsentliga delar av de frågor som jag menar måste bli belysta för att oppositionspartierna på ett rimligt sätt skall kunna ta ställning kommer att förbli hemliga, uppenbarligen också över den viktiga period för våra partier som motionstiden innebär. Vi kan inte ta del av det materialet förrän utskottsbehandlingen påbörjats, och det är, herr industriminister, mycket otillfredsställande.

Jag hoppas ändå att den senare delen av min fråga till sist kan bli positivt besvarad här.

Herr industriministern JOHANSSON:

Fru talman! Bland de promemorior som herr Wirtén nämnde var den på industridepartementets uppdrag av direktör Odelberg utarbetade promemorian. Exempelvis denna kan herr Wirtén få i morgon, om herr Wirtén önskar det, liksom alla övriga riksdagsmän, för den är offentlig. Det är bara att vända sig till industridepartementet — alla de promemorior som är offentliga kan vi ställa till förfogande redan i morgon.

Det är en något överraskande blygsamhet som herr Wirtén ådagalägger. Hade herr Wirtén vänt sig till departementet kunde vi ha ställt en del av materialet till förfogande i förväg — det vågar jag garantera. Men som sagt: Välkommen med en påringning, så skall vi sända en del av det material som i övrigt kommer till riksdagen.

Herr WIRTÉN (fp):

Fru talman! Jag tackar för det beskedet.

Jag har väl inte varit fullt så blygsam som industriministern vill göra gällande. Jag har försökt att via upplysningstjänsten få fram en del fakta i målet. Då har jag fått det beskedet i vad gäller NJA:s egna utredningar att mycket viktiga delar där är hemligstämplade liksom Statsföretags egna utredningar och de två viktiga utredningar som industridepartementet självt har gjort. Den ena gäller projektets inverkan på den svenska handelsbalansen, och den andra handlar om utrymmet på marknaden för ett nytt stålverks produkter. Dessa två utredningar, som jag betraktar som fundamentala för bedömningen av projektet, är hemligstämplade. Och är det så att industriministerns kommentar nu senast innebär att även det materialet kan ställas till förfogande för oss i de olika riksdagsgrupperna är jag naturligtvis tacksam.

Herr industriministern JOHANSSON:

Fru talman! Det huvudsakliga materialet inflyter i propositionen. Den kommer på torsdag. Jag kan inte gå längre, men vissa promemorior erbjuder jag mig att tillställa herr Wirtén i morgon. Ange bara önskemålen!

Herr WIRTÉN (fp):

Fru talman! Jag tackar för det beskedet och skall återkomma rörande en sådan beställning.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 9 Om sysselsättningsskapande åtgärder vid avveckling av CVV:s flygverkstad i Västerås

Herr industriministern JOHANSSON erhöll ordet för att besvara herr Fågelsbos (c) i kammarens protokoll för den 8 mars intagna fråga, nr 111, till herr arbetsmarknadsministern, och anförde:

Fru talman! Herr Fågelsbo har frågat arbetsmarknadsministern vilka åtgärder som kommer att vidtas för att underlätta sysselsättningssitua-

Nr 42

Tisdagen den
19 mars 1974

*Om sysselsättnings-
skapande åtgärder
vid avveckling av
CVV:s flygverkstad
i Västerås*

Tisdagen den
19 mars 1974

*Om sysselsättnings-
skapande åtgärder
vid avveckling av
CVV:s flygverkstad
i Västerås*

tionen för dem som friställs i samband med att verksamheten vid CVV:s flygverkstad i Västerås avvecklas. Enligt fastställd ärendefördelning ankommer det på mig att besvara frågan.

Den av 1968 års riksdag beslutade nedläggningen av den centrala flygverkstaden i Västerås (CVV) har inneburit en minskning av antalet anställda från knappt 900 vid tiden för beslutet till ca 150 i dag.

Den avveckling av den nuvarande verksamheten vid CVV som förenade fabriksverken (FFV) beslutat om kommer inte att avslutas förrän omkring årsskiftet 1975-1976. Arbetet med planering av personalavvecklingen vid CVV kommer omedelbart att påbörjas och utföras i samarbete med personalorganisationerna, statens personalnämnd och länsarbetsnämnden. Huvuddelen av personalen kommer att erbjudas annan anställning inom FFV. Med hänsyn till den ganska långa tid som föreligger innan nedläggningen sker bör det finnas goda förutsättningar att på ett tillfredsställande sätt lösa uppkommande personalproblem.

Herr FÄGELSBO (c):

Fru talman! Jag skall be att få tacka industriministern för att jag har fått min fråga besvarad.

CVV, centrala flygverkstaden i Västerås, har haft en viss nådatid. Som vi hörde av statsrådets svar beslöt riksdagen 1968 om verkstadens nedläggning, och sedan dess har antalet anställda minskat så att de i dag uppgår till ca 150. Det är dessa 150 personer som det nu gäller.

Västerås är en industristad, och vi hoppas att industrierna där skall kunna absorbera den arbetskraft som blir friställd genom nedläggningen. Det tror jag också kan gå för dem som arbetar i den egentliga industrin, alltså i verkstäderna, men på tjänstemannasidan blir det säkerligen mycket svårare. Vi har faktiskt en ganska stor arbetslöshet i Västerås i dag. Jag hörde i går att omkring 900 personer där saknar arbete. Statsrådet säger också i svaret att vi har ganska lång tid på oss, nästan två år, och därför räknar industriministern med att det skall bli möjligt att bereda de berörda människorna sysselsättning. Jag vill emellertid i detta sammanhang ställa två försynta frågor till industriministern:

1. Finns det inga möjligheter att beslutet om nedläggningen av CVV kommer att tas upp till omprövning?
2. Om så inte är fallet, anser sig industriministern då kunna medverka till att CVV:s lokaler kommer till användning för annan industriell verksamhet?

Herr industriministern JOHANSSON:

Fru talman! Jag vill erinra om att det beslut som fattades 1968 föranleddes av en mycket grundlig utredning om centrala flygverkstaden och underhållsarbetet inom försvaret. Den utredningen lade fram förslag om en avveckling av CVV, och det framlades också en proposition om det. Statsutskottet, som behandlade ärendet, kom sedan inte heller till något annat resultat, och riksdagen beslöt om nedläggningen 1968. Det gjorde riksdagen även av det skäl som anfördes i utredningen och av Kungl. Maj:t, att det i Västerås bör finnas större möjligheter till sysselsättning för de 900 människor som skulle bli friställda än i

Tisdagen den
19 mars 1974

*Om minskat
beroende av multi-
nationella företag,
m. m.*

Vi fullföljer nu detta riksdagens beslut och gör det från FFV:s sida med en så lång övergångstid som möjligt, nämligen fram till årsskiftet 1975-1976. FFV fullföljer alltså riksdagsbeslutet, och regeringen kan inte finna att det sedan 1968 inträffat någonting som kan ge anledning till en ändring av beslutet. Tvärtom har riksdagen på Kungl. Maj:ts förslag dragit ned försvarskostnaderna ytterligare. Jag kan därför inte ge herr Fågelsbo den upplysningen att vi tänker begära en omprövning. Däremot är jag beredd att söka medverka till att de lokaler som blir friställda om möjligt kommer till fullgod användning för ny sysselsättning.

Herr FÅGELSBO (c):

Fru talman! Jag ber bara att få säga tack till industriministern för det sista han sade, nämligen att han är beredd att medverka till att de lokaler som troligen blir lediga från årsskiftet 1975-1976 verkligen skall användas till annan produktion och andra arbetsmöjligheter.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 10 Om minskat beroende av multinationella företag, m. m.

Herr industriministern JOHANSSON erhöll ordet för att i ett sammanhang besvara dels herrar *Olof Johanssons* i Stockholm (c) och *Svenssons* i Malmö (vpk) den 11 januari framställda interpellationer, nr 5 respektive 10, dels herr *Lorentzons* (vpk) den 16 januari framställda interpellation, nr 21, och anförde:

Fru talman! Herr Lorentzon har frågat mig om jag tänker föreslå åtgärder som ger de anställdas representanter i bolagsstyrelser ökat inflytande i frågor rörande företagsnedläggelser och företagsöverlåtelser och om jag avser att föreslå åtgärder som förhindrar försäljning av företag till utländska multinationella företag.

Herr Olof Johansson i Stockholm har frågat om jag vill lämna en redogörelse för vilka åtgärder som vidtagits och planeras i syfte att bryta eller minska det svenska beroendet av de multinationella oljeföretagen och vilka principer jag anser bör vara vägledande vid användning av näringspolitiska åtgärder för att minska beroendet av utlandsdominerade multinationella företag i allmänhet på områden med stor betydelse för sysselsättning, produktion och försörjning. Herr Johansson har vidare frågat vilken samlad bild det arbete ger som arbetsgruppen rörande multinationella företag hittills utfört för att identifiera brister i det nuvarande informationsunderlaget om dessa företag och vilka åtgärder som planeras för att förbättra informationen.

Herr Svensson i Malmö har frågat om regeringen *dels* är beredd att låta staten ta över den privata oljehanteringen i Sverige, upprätta egna direkta förhandlingskanaler med de oljeproducerande länderna och skapa en egen transportapparat, *dels* har planer för att på sikt omstrukturera produktionslivet i riktning mot mindre energikrävande produktion och mindre energislukande tillverknings- och distributionsprocesser, *dels* har någon

Tisdagen den
19 mars 1974

*Om minskat
beroende av multi-
nationella företag,
m. m.*

konkret plan för överföring i stor skala av transporttjänster från privatbilism till kollektivtrafik.

Jag besvarar interpellationerna i ett sammanhang.

Vi har sedan snart ett år tillbaka en försöksverksamhet med styrelserepresentanter för de anställda i de större företagens styrelser. I lagen (1972:829) om styrelserepresentation för de anställda i aktiebolag och ekonomiska föreningar sägs bl. a. att arbetstagarledamot i styrelse har samma ställning som övriga styrelsemedlemmar. Bland de vanligen förekommande uppgifter som en företagsstyrelse har att ta ställning till eller att besluta i kan nämnas större investeringsbeslut, upptagande av större lån eller annan finansiering, större personalförändringar — exempelvis inskränkningar — samt frågor rörande den allmänna inriktningen av företagets verksamhet. Detta innebär att beslut i fråga om nedläggning av företag eller del av företag hör till de frågor som bör underställas styrelsen. I själva verket torde det normalt vara styrelsen som fattar ett sådant beslut.

Aktieägarnas rätt att fritt förfoga över sina aktier i ett företag ifrågasätts — med vissa speciella undantag — inte i lagstiftningen. Att aktier fritt kan köpas respektive säljas är — så länge det rör sig om mindre poster — enligt min uppfattning en riktig princip. När köp respektive försäljning avser större poster, exempelvis vid överlåtelse av företag, måste man emellertid ställa sig mera tväksam. I ett sådant fall är det inte enbart aktieägarnas intressen som berörs utan också många gånger de anställdas. En företagsöverlåtelse medför inte sällan förändringar i företagets verksamhet så att de anställdas situation påverkas. Därför är jag av den principiella uppfattningen att styrelsen i det företag som köps upp och därigenom också de anställdas representanter i denna styrelse — även om det inte föreligger någon laglig skyldighet — bör informeras och beredas tillfälle att yttra sig över en överlåtelse innan den går i verkställighet. Om de anställdas representanter ställs utanför en sådan diskussion, strider det klart mot andan i lagen om styrelserepresentation för de anställda.

Styrelsers arbete och uppgifter regleras inte särskilt detaljerat i aktiebolagslagen. Med hänsyn härtill skulle man kunna diskutera en ändring av aktiebolagslagen för att få fram en obligatorisk styrelsebehandling av företagsöverlåtelser. En ändring begränsad enbart till detta skulle emellertid medföra vissa praktiska problem. För att öka de anställdas och även samhällets inflytande vid företagsöverlåtelser bör man enligt min mening i stället pröva andra vägar. En sådan väg är någon form av övervakning eller kontroll av fusioner i kombination med anmälan från köpare och säljare i samband med en överlåtelse. Frågan om införande av en dylik övervakning och kontroll utreds för närvarande inom justitiedepartementet. Med en sådan ordning skulle såväl de anställda som samhället få tillfälle att i förväg syna de villkor på vilka en överlåtelse skall ske från sina respektive utgångspunkter.

Vad jag hittills sagt gäller generellt om företagsöverlåtelser. När det gäller förvärv som görs av utlänning eller utländskt företag har vi redan betydande kontrollmöjligheter. Det stora flertalet svenska aktiebolag (ca 80 procent) har nämligen i sin bolagsordning ett s. k. utlänningsförbehåll,

som inte får tas bort utan tillstånd av Kungl. Maj:t. Därigenom har vi möjlighet att förhindra att företag, vars fortvaro i svensk ägo är önskvärd från samhällsliga synpunkter, säljs till utländska intressen. Den nuvarande lagstiftningen är emellertid inte tillfredsställande till följd av att en rad företag, som nämnts, saknar utlänningsförbehåll i bolagsordningen.

Den utredning som tillsattes i höstas för att se över lagstiftningen rörande utländska övertaganden av svenska företag har därför bl. a. i uppgift att skapa möjligheter för en bättre kontroll av utländska företags uppköp av svenska företag. En utökad fusionskontroll kan dessutom ge samhället och de anställda det rådrum som i dag ofta saknas före prövningen av ett ärende som rör borttagande av utlänningsförbehållet.

Herr Olof Johansson i Stockholm har i sin interpellation om minskat beroende av multinationella oljeföretag bl. a. efterlyst åtgärder för att minska vårt beroende av de multinationella företagen i allmänhet och oljeföretagen i synnerhet.

När det gäller de mera kortsiktiga oljeförsörjningsfrågorna har handelsministern vid ett flertal tillfällen redovisat regeringens syn på dessa frågor, bl. a. i ett svar på en enkel fråga till herr Hermansson den 13 december 1973. Jag hänvisar till detta svar.

När det gäller de långsiktiga oljeförsörjningsfrågorna har jag tidigare i dag redovisat min syn på dessa och kommer att göra det ytterligare i svaret på en interpellation av herr Palm. Jag anser att samhället bör ha ett fastare grepp om oljeförsörjningen. Staten är direkt engagerad i projektering av ett nytt raffinaderi. Även inom prospekteringsområdet vidtas åtgärder.

Möjligheterna att mer långsiktigt trygga landets försörjning av olja genom direkta förbindelser med oljeproducerande länder undersöks också. Jag anser att det är de här vägarna vi i första hand bör pröva för att klara den långsiktiga oljeförsörjningen. Mot denna bakgrund är ett förstatligande av oljehantering och oljetransporterna inte aktuell. Jag har härmed besvarat herr Svenssons i Malmö fråga om regeringen är beredd att låta staten ta över oljehantering i Sverige.

Herr Johanssons fråga angående åtgärder för att minska beroendet av multinationella företag i allmänhet har jag delvis berört i svaret till herr Lorentzon, men jag vill gärna göra ett tillägg.

I vissa fall – exempelvis när det gäller att införa ny och/eller bättre teknik – får vi acceptera att utländska multinationella företag går in som intressenter även i större svenska företag. Principen bör då vara att samhället skaffar sig sådan insyn i och kontroll över dessa företags verksamhet att så långt det är möjligt garantier skapas för att företagen inte agerar mot de anställdas och samhällets intressen. Detta gäller exempelvis i frågor som rör det fackliga arbetet, i prisfrågor, i skattehänseende m. m. Den utredning som jag tidigare refererade till och som nu ser över lagstiftningen rörande utländska köp av svenska företag har även till uppgift att finna former för en sådan övervakning och kontroll av de utlandsägda företagens verksamhet här i landet. I vissa fall kan det vara befogat att samhället skaffar sig den nödvändiga insynen genom en representant i styrelsen.

Herr Johansson har också ställt frågan om vilken bild det arbete som

Nr 42

Tisdagen den
19 mars 1974

Om minskat
beroende av multi-
nationella företag,
m. m.

Tisdagen den
19 mars 1974

*Om minskat
beroende av multi-
nationella företag,
m. m.*

arbetsgruppen rörande multinationella företag hittills utfört för att identifiera brister i det nuvarande informationsunderlaget ger om dessa företag och vilka åtgärder som planeras för att förbättra informationen.

Arbetsgruppen för multinationella företag har hittills medverkat vid utformningen av direktiven till utredningen om utländska övertaganden av svenska företag. Gruppen har också deltagit i utarbetandet av den nyligen framlagda departementspromemorian (Ds I 1974:2), i vilken föreslås att svenska företags direkta investeringar utomlands bör prövas även utifrån deras betydelse för sysselsättning och industriell utveckling i Sverige. Arbetsgruppen ämnar härnäst bl. a. branschvis söka samla företagsledare och representanter för fackliga organisationer för att förbättra informationsunderlaget om de internationellt verksamma företagen och den specifika situationen i enskilda branscher.

Herr Svenssons i Malmö interpellation innehåller, förutom frågan om statligt övertagande av den privata oljehanteringen i Sverige, även frågor om regeringen har några planer på att dels omstrukturera produktionen mot mindre energikrävande processer, dels överföra transporttjänster i stor skala från privatbilism till kollektiv trafik.

Låt mig först säga att frågan om effektivare energianvändning – inte bara i industrin utan över huvud taget – hör till de väsentligaste inom energipolitiken. Det pågående utredningsarbetet på energiområdet inbegriper även denna fråga. Underlag för några regeringsbeslut rörande industrisektorn finns inte ännu. Jag vill emellertid framhålla att de stora oljeprishöjningarna i sig själva innebär en kraftig stimulans för mindre energikrävande produktion och produktionsprocesser.

Vad slutligen beträffar fördelningen av transporttjänster mellan privatbilism och kollektivtrafik har kommunikationsministern i olika sammanhang redovisat regeringens syn på dessa ting. Jag vill bara erinra om det intensiva utredningsarbete som pågår på det trafikpolitiska området. Trafikplaneringsutredningen, kollektivtrafikutredningen samt den nyligen tillsatta utredningen om regionala trafikrabatter kommer på sikt att förbättra underlaget för den framtida avvägningen mellan privatbilism och kollektivtrafik.

Herr OLOF JOHANSSON i Stockholm (c):

Fru talman! Jag vill tacka industriministern för svaret.

Det finns i svaret flera hänvisningar till svar som har givits tidigare i riksdagen: man har sammanbakat tre interpellationer och dessutom, skulle jag vilja tillägga, finns huvuddelen av det jag egentligen efterlyste i svaret till herr Palm. Jag skall ändå försöka klara av den här diskussionen på ett någorlunda hyfsat sätt och försöka undvika att gå in på herr Palms område, även om jag naturligtvis inte kan göra det konsekvent. Så mycket substantiellt finns det alltså inte i industriministerns svar till mig, men jag upprepar att en hel del finns i svaret till herr Palm.

Jag tycker att det finns anledning att efter ransoneringsperiodens och den s. k. oljekrisens slut se litet på vilka lärdomar man kan dra av det som inträffat. Det är alldeles klart att vi fick ett mycket tydligt och mycket pedagogiskt exempel på vilken beroendeställning vi egentligen befinner oss i i förhållande till vissa multinationella företag. Det vore bra om vi

lärde oss något av detta.

Jag tror inte att debatten om de multinationella företagen vinner på att vi generaliserar för mycket inom detta område. Men samtidigt skall vi inte försöka "vifta bort" hela denna diskussion om beroendet av de multinationella företagen och säga att den debatten är felaktig och fel riktad. Det är bl. a. därför jag framställt min interpellation.

Vi har vidare kunnat konstatera att inom vissa branscher — där finns petrokemin med som ett väsentligt exempel — är koncentrationsgraden sådan att vi är starkt beroende av ett fåtal företag. Vår sårbarhet har ingen kunnat ta miste på under de gångna månaderna.

Vi är för närvarande, vilket också konstateras i ett av interpellations-svaren, till 75 procent beroende av importerad olja för vår energiförsörjning. Vi måste, säger industriministern, räkna med att olja även under de närmaste 20–30 åren kommer att spela en dominerande roll för vår energiförsörjning. Självfördlingsandelen för olika oljeprodukter ligger oftare under än över 50 procent. Därutöver har vi således de multinationella företagen. Hela denna beroendesituation ställer egentligen orimliga krav på en försörjningsberedskap som är värd namnet. Därför finns det anledning att verkligen ta den s. k. oljekrisens varningar på allvar och långsiktigt försöka komma ur detta beroende.

Situationen på oljemarknaden ger emellertid inte hela bilden av vårt beroende av multinationella företag, och jag beklagar att industriministern över huvud taget inte har besvarat frågan i den punkten i min interpellation. Han går inte utöver energisektorn i någon del av sitt svar. Jag menar för min del att det finns sektorer i det svenska samhället där vi är beroende av utifrån kommande råvaror och där vi i framtiden kan råka ut för problem som liknar dem som vi har haft på oljans område. Jag behöver inte nämna några speciella sådana sektorer.

Även en del av produktionen av från strategisk synpunkt viktiga *förfädlade* varor behålls av multinationella företag i vårt land. Uppriktigt sagt vet vi väl inte exakt hurudan bilden är på detta område. Mot den bakgrunden är det positivt att statistiska centralbyrån har börjat försöka kartlägga detta. En rapport lär komma inom tre fyra veckor, och då får vi se vad den innehåller. En rapport om de multinationella företagens betydelse branschvis i Sverige kom ju i maj förra året.

Frågan hur vi skall försöka komma ur detta beroende ser jag på följande sätt.

Viktigt är naturligtvis att vi på olika sätt försöker dämpa efterfrågan på oljeprodukter. Lyckas vi inte någorlunda med det, försämrar allvarligt våra möjligheter att minska beroendet. Därför är det beklagligt att man inte i energiprognosutredningen tar itu med t. ex. undersökningen av nolltillväxtalternativet när det gäller energi och även något minskningsalternativ. Det skulle kunna ge de informationer som vi måste ha för att kunna styra rätt framöver.

En annan viktig linje i detta sammanhang är de alternativa energikällorna. Jag tycker nog — jag skall inte diskutera detta i detalj — att svaret till herr Palm beträffande de inhemska alternativa energiråvarorna präglas av en för pessimistisk syn. Dessa råvaror måste finnas med i bilden som något väsentligt för att minska beroendet.

Så har vi etablerandet av konkurrerande verksamhet på olika plan. Det kan gälla bilaterala avtal, och det är bra att regeringen tar itu med den uppgiften. Det är viktigt att understryka att vi om möjligt bör sprida dessa bilaterala avtal så att vi inte blir ensidigt beroende av ett fåtal länder eller en ländergrupp. Detsamma gäller naturligtvis raffinaderiutbyggnaden, som har direkt och nära samband med råoljeanskaffningen. Där är planer på gång, men jag skall inte ge mig in i den diskussionen — den berörs mest i svaret till herr Palm.

Jag tror också att det är viktigt att vi som nation satsar på prospektering där sådan är möjlig. Övergångsvis kan den ge ett tillskott. Och självklart bör vi så småningom försöka få hyfsade avtal också med länder i vår närhet — jag tänker främst på den norska oljan.

Därutöver är frågan vilken kontroll man kan använda när det gäller de existerande multinationella företagen. Insyn är naturligtvis ett sätt, men det räcker inte långt i sammanhanget. Industriministern nämner det som en möjlighet i svaret till mig.

Jag hälsar med tillfredsställelse, allmänt sett, det svar som egentligen är riktat till herr Lorentzon, nämligen att en fusionskontroll övervägs. Jag skulle i och för sig kunna tänka mig även andra modeller, men varför inte denna om den är den praktiskt mest lättillgängliga. En annan väg skulle kunna vara förlust av rösträtten för aktier, när man inte uppfyller sina skyldigheter i förhållande till samhället eller i förhållande till de anställda.

När det gäller oljebranschen är det väl klart att staten har möjligheter att gå in någonstans i kedjan från råvarukälla till konsument och därmed öka sin kontroll över *hela* kedjan. Det skulle vara intressant att höra industriministern utveckla något av sina tankegångar kring detta. Det betecknande för de multinationella oljeföretagen är ju deras starka vertikala integration — just detta att man har lagt beslag på alla länkarna i den här kedjan från råvara till konsument.

Genom att bryta in på något ställe här finns det naturligtvis möjligheter till en starkare statlig kontroll. Vad som där kan diskuteras — och har diskuterats — är någon form av inköpsmonopol eller inköpsorganisation i statlig regi, eventuellt i samarbete med de producent- och konsumentkooperativa företagen i branschen. Jag tror att sådana lösningar bland andra måste övervägas för att man bättre skall kunna kontrollera de multinationella oljeföretagen. Jag tror personligen inte mycket på ett förstatligande. Det är bara ett sätt att i onödan slänga ut pengar. Jag tror att den principiella metod som jag här nämnt kan vara lika effektiv. Och det skulle som sagt vara intressant att höra industriministerns kommentar till den tanken. Den saken har industriministern inte utvecklat särskilt mycket.

Det finns naturligtvis mycket i svaret till herr Palm som det skulle finnas anledning att kommentera. Jag skall direkt bara ta upp en sak, nämligen det som mest berör min interpellation. I svaret heter det:

”Händelserna under vintern har aktualiserat frågan om de stora oljebolagens roll i oljeförsörjningen. Studier därom pågår eller förbereds i olika nationella och internationella organ. Jag har erfarit av handelsministern att resultaten härav och det kompletterande material som tas

fram på svensk sida kommer att redovisas så snart arbetet avslutats.”

Det är självklart att vi här måste söka internationella kontakter för att den vägen försöka få fram något av sanningen i den här s. k. oljekrisen. Jag tror inte att utgångsläget är särskilt bra för att få fram den sanningen, men det skadar ju inte att man försöker, och skall man försöka skall man göra det på det internationella planet.

De senatsförhör som ägt rum i USA — jag har tittat litet grand i protokollen från dessa förhör — visar med vilken smidighet som ”systrarna” på det oljepolitiska fältet svängt sig ur de olika frågorna och hur litet av svar som den amerikanska senaten lyckats framtvinga i förhören. Skulle man inte lyckas på detta område, stärker det ytterligare argumenten för att på det nationella planet vidta direkt kontrollerande åtgärder. — Detta sagt som en kommentar till en passus i svaret till herr Palm.

Industriministern säger i svaret till mig att samhället bör skaffa sig ”sådan insyn i och kontroll över dessa företags” — alltså de multinationella företagens — ”verksamhet att så långt det är möjligt garantier skapas för att företagen inte agerar mot de anställdas och samhällets intressen. Detta gäller exempelvis i frågor som rör det fackliga arbetet, i prisfrågor, i skattehänseende m. m.” Jag vill understryka vikten av att samhället stöder de fackliga organisationerna i deras strävanden att bevaka sina intressen på det internationella området. Det är en av de verkligt väsentliga möjligheterna att komma till rätta med problemen, och här befinner sig de fackliga organisationerna i dag oftast i underläge därför att de inte har kommit så långt i styrka när det gäller internationell organisation. Naturligtvis skall vi också arbeta med priskontrollvapnet.

Sedan nämns också skatterna, och det är ett särskilt dystert kapitel på det här området. Det har diskuterats många gånger i riksdagen men det har inte hänt så mycket. Jag skall inte gå vidare in på detta, men det nämndes också i den debatt som fördes den 13 december i fjol mellan handelsministern och herr Hermansson. Jag skulle önska att vi äntligen fick besked om vilka vägar man egentligen kan tänka sig när det gäller att få ordning på skattesidan för de multinationella företagen, inte minst oljeföretagen. De multinationella företagen måste helt enkelt hindras från att utnyttja sin särställning genom att frångå den praxis som gäller här i landet bl. a. på den svenska arbetsmarknaden. Det måste vara huvudmålet för statens stödinsatser till exempelvis de fackliga organisationerna och för de kontrollåtgärder som man vidtar.

Dessutom finns det ett annat moment när det gäller de multinationella företagen som industriministern inte tar upp och som inte heller finns i direktiven till utredningen om utländska övertaganden av svenska företag, och det är de risker som uppstår redan i och med själva existensen av en stor mängd multinationella företag med en stor marknadsandel, och där är naturligtvis den petrokemiska sektorn ett bra exempel. Har vi en industrisektor där de multinationella företagen, särskilt de utlandsägda, dominerar så behöver de var för sig inte göra något som strider mot den enskildes eller samhällets intressen — för att anknyta till det tidigare citatet ur industriministerns svar — men *tillsammans* utgör de en risk. Beroendet av utländska intressen, dvs. för försörjningsberedskapen, och

Nr 42

Tisdagen den
19 mars 1974

*Om minskat
beroende av multi-
nationella företag,
m. m.*

Tisdagen den
19 mars 1974

*Om minskat
beroende av multi-
nationella företag,
m. m.*

även den ekonomiska politiken påverkas utan att ett enskilt multi-
nationellt företag direkt verkat mot samhällets intressen. Det kan ske
genom helt normala kapitalöverföringar eller på annat sätt.

Till sist har vi de potentiella riskerna med en koncentration inom en
och samma bransch som utgör ett direkt hot i krissituationer, som vi då
aldrig kan riktigt förebygga.

Till detta bör också läggas att de multinationella företagen definitivt
är en av de många krafter som verkar för en stark koncentration i det
svenska samhället, och det är också ett skäl till att försöka hålla en bättre
kontroll över deras verksamhet. Det är ju ingen hemlighet att de
multinationella företagen finns främst i våra koncentrationsorter, och
därmed har de också ett regionalpolitiskt intresse.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk):

Fru talman! Det senaste året har gett folkopinionen drastiska
lektioner när det gäller energi- och råvaruhushållningen. Det nuvarande
produktionssättets anarki och desorganisation framstod i blixtljus.
Glömda varningar från ansvariga forskare fick ny aktualitet. Den naiva,
amerikaniserade framstegstron, som dominerat det ekonomiska tänkan-
det, fick en knäck.

Nu, kort tid efteråt, är det märkligt att se hur litet intryck detta gjort
på det svenska samhällets centrala maktgrupper, de stora kapitalägarna,
den teknokratiska byråkratin, de ledande politikerna. Och det är
förståeligt. Den drastiska lektionen satte ett helt produktionssätt under
grundläggande kritik. Och i sådana lägen reagerar de etablerade makt-
grupperna inte som folk i allmänhet. En vanlig människa, som snubblar
på en tröskel, lär sig att i fortsättningen lyfta fötterna. Men de som
fruktar nya tankar säger i stället att det inte finns fler trösklar.

Ett typiskt exempel på detta är oljehanteringen. Alla har sett hur de
internationella oljemonopolen manipulerade med priserna. Alla har
upplevt hur de vilseledde myndigheter och allmänhet. Alla har fått höra
om de mystiska rörelserna från den internationella oljeflottan, samtidigt
som det påstods att olja inte fanns att tillgå. Den svenska regeringen har
själv offentligt måst erkänna att den fördes bakom ljuset, att den inte
hade några alternativa informationer att lita till utom oljebolagens. Och
vad drar den för slutsatser? Herr Rune Johansson ger i dag återigen
svaret, att oljemonopolen skall sitta i orubbat bo. Vi skall stå i samma
förvirrade och passiva situation nästa gång en verklig eller manipulerad
knapphet uppstår. Regeringen skall trygga sig till de privata oljejättarna.
Socialdemokraternas tysta pakt med det rådande ekonomiska systemet,
dess strävan att undvika varje rubbning av privatkapitalets makt, dess
benägenhet att hålla sig väl med EG-intressena väger tyngre än det
uppenbara behovet att bryta oljebaronernas manipulerande med det
svenska folkets och arbetarklassens intressen.

Industriministern medger att direkta kontakter med oljeproducerande
länder och statlig medverkan i raffinaderiutbyggnad är de vägar man skall
gå. Men hur skall sådana vägar kunna utnyttjas med verkliga resultat, om
transportsystem och hantering av olja ligger kvar i händerna på brittiska
och amerikanska multijättar? Och vad kan man sätta emot, om det

uppstår en intressekollision mellan oljejättarna och regeringen?

I andra länder — borgerliga länder som Västtskland och USA — förs även på officiella nivåer en skarpt kritisk debatt mot oljebolagens manipulationer. Vad har skett på officiellt håll i Sverige? Inga undersökningar av bolagens politik, om deras felaktiga informationer, av deras enorma vinstökningar som de fått utan minsta prestation. Ingen statlig kommission granskar vad som hänt, ingen håller offentliga förhör med bolagens ansvariga. Förutom från vänsterpartiet kommunisterna kommer det inte ens någon politiskt förankrad kritik mot oljebolagen. Tydligare kan ledningen för ett stort arbetarparti inte manifestera sin bundenhet till de stora finansintressena. Regeringen är i detta avseende borgerligare än den amerikanska kongressen. Regeringen går t. o. m. så långt att den låter sin utrikesminister uttala sin tillfredsställelse över Nixonregeringens hot mot arabländerna — som om det var där problemet låg och icke i maktstrukturen inom oljehantering.

När knappheten hotade satte regeringen in ett ransoneringssystem. Dess konkreta utformning må kritiseras, men att sådana åtgärder i och för sig var välmotiverade råder ingen tvekan om. Man byggde upp fördelningsmekanismer; man anställde folk. Krisläget fick människorna att i stor utsträckning börja tänka om. Det fanns ute bland folk en positiv och riktig medvetenhet om att något måste göras, att man inte kunde fortsätta det ohämmade förbrukningsraseriet. Den korta tid restriktionerna varade visade också att det i stort sett gick bra att undvara onödig bilism, strålkastarbelysning i städerna och ljusreklam. Gatorna blev uthärdligare, och kollektivtrafikens överlägsenhet ur samhällsekonomisk synpunkt började gå upp för folk. Det var en riktig väg. Men vad gjorde regeringen sedan? Tänkte man på nästa knapphetssituation? Grep man tillfället, understödde man förändringarna i folks tänkande? Nej, så fort den värsta fasen var över, släppte man plötsligt alla restriktioner. Man trappade inte ner dem gradvis, man behöll inte restriktionerna mot sådant som även i framtiden var umbärligt. Man bar privatbilismen i gullstol tillbaka till dess gamla position. Man lät tillfället att slå ett rejält slag för kollektivtrafiken gå sig ur händerna. I stället hänvisar man nu till sittande utredningar, om vars resultat ingen vet något, i väntan på vilka ytterligare järnvägslinjer som kommer att läggas ner och vilka ytterligare prishöjningar på kollektivtrafiken som kommer att genomföras. Regeringen varken kan eller vågar visa handlingskraft och ansvar inför framtiden. Dess beteende speglar inte ett arbetarpartis långsiktiga strävan utan blott en valapparats opportunism.

På allt fler håll, också inom Rune Johanssons eget parti, stiger krav på en långsiktig inriktning och anpassning av produktionen till den framtida resursknappheten. I ett så utpräglat kapitalistiskt land som Japan förs denna diskussion med stor livlighet. I Sverige pågår visserligen utredningar av frågan. Jag råkar själv representera mitt parti i en sådan utredning. Men uppenbart är att sådana utredningar måste koncentrera sig till teoretiska och praktiskt-tekniska sidor av problemen. De kan inte ta upp grundläggande politiska frågor som sammanhänger med maktstrukturen, kapitalet och produktionen eller med samhälleliga ideologier. Ledningen för ett arbetarparti kan inte lämna över arbetarrörelsens historiska

Nr 42

Tisdagen den
19 mars 1974

*Om minskat
beroende av multi-
nationella företag,
m. m.*

Tisdagen den
19 mars 1974

*Om minskat
beroende av multi-
nationella företag,
m. m.*

mission åt expertutredningar. Skall den bli något annat än ett bihang till det rådande maktsystemet måste den ha en självständig, styrande ideologi och en beredskap att ta itu med frågans maktpolitiska sida. Rune Johansson väntar sig väl inte att energiprognosutredningen skall börja diskutera vilken politisk maktstruktur och vilket produktionssätt som bäst kan uppnå en planmässig och ansvarsfull hushållning med energi och råvaror? Han väntar sig väl inte att den industri, som i årtal predikat den naiva tillväxtfilosofin och som tagit in alltmer energi och spytt ut alltmer avfall, plötsligt skall börja bete sig annorlunda av sig själv eller ge regeringen underlag för avgörande ingripanden i produktionsinriktningen?

Rune Johansson antyder i svaret att oljeprishöjningarna skulle stimulera till bättre hushållning och energisnålare produktionsinriktning. Det är ett något märkligt resonemang och en säregen tilltro till spekulationsprisernas välsignelse. Prishöjningarna i produktionsledet blir i år av allt att döma betydligt högre än förut, nya hyreshöjningar signaleras. Så länge industrin kan kompensera sig genom prishöjningar är knappast någon stimulans att vänta i fråga om spontan övergång till annan produktionsinriktning.

Kärnan i hela problemet är att regeringen varken vill eller anser sig kunna ifrågasätta den rådande ekonomiska strukturen. Man följer i stort sett viljelöst med i dess manövrer och i dess självgenererande slöseri. Man har ingen kontroll och man räds att skaffa sig den.

Därför vill man inte se det absurda i återgången till en ohämmad privatbilism. Därför vill man inte ifrågasätta byggandet av Öresundsbron. Därför vill man inte se det faktum i ögonen att länder med planekonomi gått i stort sett helt oberörda genom oljekrisen. Därför vågar man inte ta en politisk ställning som innebär något annat än ett fortsatt stegrat energiintag i produktionen med 4,7 procent per år.

Därför skjuter man undan problemen till utredningar i stället för att mobilisera hela arbetarrörelsen i strid mot ett system som håller på att överleva sig självt och som inte klarar framtidsproblemen på grund av sin felaktiga maktfördelning, sin anarki och sitt vinstbegär.

Om man i dag hade gripit sig an dessa problem på ett beslutsamt sätt hade förutsättningarna att möta nästa akuta krisläge blivit annorlunda och bättre. Främst hade man haft en politisk och ideologisk beredskap bland de breda folklagren som varit värdefull. Arbetarrörelsens organisatoriska kraft och den nya generationens beredvillighet att bygga något nytt, något som frigjorts från den vulgära kvantitativa tillväxtfilosofin och från profittänkandet, hade fått en annan styrka. Men det hade naturligtvis medfört sina risker för regeringen. Anpassningen till oljemonopolen, hälftenbruket med nationell och internationell storfinans inom atomindustrin hade satts i fråga. Och regeringsledamöter som allt oftare hjälper storkapitalet att fusionera hade varit tvungna att fundera över vad socialismen var för något. Och det tycks för dem vara mer skrämmande än något annat här på jorden.

Fru talman! Jag tackar industriministern för svaret på min interpellation.

Tisdagen den
19 mars 1974

*Om minskat
beroende av multi-
nationella företag,
m. m.*

Orsaken till att denna interpellation blev ställd var den beramade försäljningen av Emmaboda glasverk till ett utländskt multinationellt företag. I den försäljningen ingick ca 700 anställda, som inte hade en aning om affärstransaktionen. Enligt svensk lag skulle frågan ha underställts bolagsstyrelsen, där de anställda var representerade. Så skedde dock inte.

Åtskilliga spaltmeter har skrivits i den svenska pressen om försäljningen av Emmaboda glasverk. Helt bakom ryggen på de anställda och deras representanter i styrelsen skedde försäljningen. Styrelserepresentationen för de anställda var alltså i detta sammanhang ingenting värd. Att de anställda när de fick veta om försäljningen var minst sagt besvikna är ingenting förvånansvärt, efter allt det myckna talet om den genomgripande reformen gällande de anställdas styrelserepresentation. Det var inga överord när de anställda efter det att försäljningen av företaget blev bekant uttalade: "Man har nu fått bevis på hur litet denna lag egentligen är värd." Intressant i detta sammanhang vore att få ett svar även på den fråga som är ställd i interpellationen, huruvida regeringen på förhand var underrättad om försäljningen av Emmaboda glasverk och om denna försäljning skedde med regeringens goda minne.

Försäljning av fabriker här i landet till multinationella företag har som bekant tidigare skett med den svenska regeringens direkta medverkan och även med statligt ekonomiskt stöd. Vad som har skett i fallet Emmaboda är ingenting nytt. Det är inte första gången som de anställdas representanter i bolagsstyrelserna helt ställts åt sidan. För de anställda livsviktiga beslut har fattats, men deras representanter har hållits utanför, trots att svensk lag säger annorlunda.

Verkställande direktören i Emmaboda glasverk, Jan Åfors, ägaren till företaget, har uttryckt sin mening om den s. k. företagsdemokratin på följande sätt: "Emmaboda glasverk anser sig vara bland de ledande företagen i landet när det gäller satsningen på ett effektivt och meningsfullt medinflytande för de anställda." Ingen vill väl betvivla sanningshalten i detta uttalande och att direktör Jan Åfors menade vad han då framförde. Det dyra och påkostade bokverket Emmaboda i våra hjärtan, som troligen helt finansierats av Jan Åfors, var ett annat uttryck för denna folklighet.

Men så inträffar det att denna privata kapitalägare anser sig ha möjlighet att göra en bra affär, även om det gäller att sälja företaget och de anställda till ett multinationellt företag. Då försvinner plötsligt det folkliga, och då går det för sig att bryta mot gällande lagar och överenskommelser. Då flyger företagsdemokratin all världens väg, och de anställdas medinflytande, som direktören tidigare talat så varmt för, existerar inte längre. Att det gäller 700 anställda och deras familjer, ja, en hel bygds framtida öde, spelar i detta fall ingen som helst roll. Den för honom personligen goda affären får bli helt avgörande. Allenarådande står det privata vinstbegäret, som i fallet Emmaboda glasverk.

Sådan är kapitalismen. Det var alltså ingen tillfällighet att utgången

Tisdagen den
19 mars 1974

*Om minskat
beroende av multi-
nationella företag,
m. m.*

blev sådan i fallet Emmaboda glasverk. Här, som i det enskilda näringslivet i övrigt, är det privata vinstbegäret den avgörande ledstjärnan.

I den förhållandevis lilla kommunen Emmaboda är numera hälften av de yrkesverksamma anställda hos utländska multinationella företag. Besluten om vad som skall ske i Emmaboda i Småland tas numera i Paris och i Bryssel.

Emmaboda glasverk är kommunens näst största industri. Störst är Stenberg-Flygt AB, som tillverkar pumpar och sysselsätter omkring 800 personer. Försäljningen av detta svenska företag till det multinationella företaget ITT gick i stort sett till på samma sätt som försäljningen av Emmaboda glasverk. Att de anställda är oroliga för sin framtid är ju förklarligt. De litar inte på att ett multinationellt företag av den typ som det här är fråga om lägger sina investeringar i just Emmaboda. En nedläggning kan bli följden, varvid investeringarna förläggs någon annanstans ute i världen.

Inför antagandet av lagen om styrelserepresentation för de anställda förklarade vänsterpartiet kommunisterna att denna lag inte skulle komma att ge de anställda något egentligt inflytande. Vi skulle dock ha anklagats för verkliga överdrifter om vi den gången hade påstått att kapitalägare skulle komma att nonchalera lagen och sätta de anställdas representanter helt åt sidan då avgörande beslut skulle fattas, exempelvis om försäljning av hela företag. Ännu värre kritik skulle ha riktats mot oss, om vi den gången hade anklagat regeringen för att även den skulle våldföra sig på lagen, vilket skedde i fallet Eurocs köp av Gullhögens bruk. Även där skedde försäljningen av företaget bakom ryggen på de anställdas representant i styrelsen. Regeringen var informerad på förhand, men den ansåg tydligen inte att de anställda skulle informeras och att lagens anda skulle vara avgörande. Kritiken har som bekant varit hård mot att regeringen inte stoppade den affären.

Men, herr statsråd, om det nu förhåller sig så, att en privat kapitalägare i egenskap av aktieägare enligt lagen har möjlighet att genomföra företagsförsäljning utan att informera de anställda, borde då inte företagsnämndsavtalet träda till och ägaren vara skyldig att rådgöra med de anställda i egenskap av direktör i företaget? Inte heller detta har skett.

Min fråga i interpellationen, om industriministern tänker föreslå åtgärder som ger de anställdas representanter i bolagsstyrelser ökat inflytande i frågor rörande företagsnedläggningar och företagsöverlåtelser, går statsrådet egentligen förbi. Något verkligt svar kan jag inte upptäcka. Statsrådet säger att "arbetstagarledamot i styrelse har samma ställning som övriga styrelsemedlemmar" och att detta "innebär att beslut i fråga om nedläggning av företag eller del av företag hör till de frågor som bör underställas styrelsen". Om så inte sker, "strider det klart mot andan i lagen om styrelserepresentation för de anställda".

Denna förklaring låter rätt gummiartad, men lagen skall alltså tolkas på det sättet. Då inställer sig omedelbart frågan, varför företagsnämndsavtalet och styrelserepresentationen haussades upp som genomgripande reformer när det gällde medbestämmanderätt i företagen. Det talades t. o. m. om att nu var den tid slut då demokratin stannade utanför

fabriksportarna. Hur många studiecirklar och fackliga möten genomfördes inte i detta land där det redogjordes för dessa reformer som någonting verkligt stort? ABF:s engagemang är inte att förglömma när man skulle popularisera dessa reformer, som då det verkligen gällde var till intet förpliktande. Den nya styrelserepresentationen ter sig meningslös mot bakgrunden av vad som exempelvis skedde vid försäljningen av Emmaboda glasverk.

Statsrådet medger i sitt interpellationssvar att den gällande lagstiftningen inte är tillfredsställande och nämner att man i justitiedepartementet utreder frågan om övervakning och kontroll i fall som här är aktuella. Han förutskickar en ordning som skulle ge de anställda och även samhället möjligheter att i förväg syna villkoren för en företagsöverlåtelse. Gällande lag är alltså inte till fyllest.

På fråga nr 2 i min interpellation, om statsrådet avser att föreslå åtgärder som förhindrar försäljning av företag till utländska multinationella företag, ges heller inget direkt svar. Eller skall svaret tolkas så, att regeringen inte tänker slå in på denna väg?

I svaret till herr Olof Johansson i Stockholm säger industriministern bl. a. att vi får "acceptera att utländska multinationella företag går in som intressenter även i större svenska företag" när det gäller att "införa ny och/eller bättre teknik". Men hur vet man detta? Föreligger inte risken att dessa multinationella företag mest — i varje fall i mycket stor utsträckning — är intresserade av att komma åt svensk teknik? Sedan finns det inga garantier för att denna teknik inte kan överföras till de aktuella multinationella företagen i utlandet. Några verksamma medel för att på detta stadium av utvecklingen förhindra en flyttning till utlandet föreligger väl knappast. De som äger kapitalet bestämmer, och mot multinationella företag har även regeringar det mindre inflytandet.

Till sist ett par frågor till industriministern. Har regeringen godkänt Saint-Gobains köp av aktiemajoriteten i Emmaboda glasverk? En dylik uppgift framskyntade nämligen i tidningspressen för någon dag sedan. Hur förhåller det sig i övrigt med uppgifterna att staten tvingat fram en sysselsättningsgaranti för dem som arbetar på glasverket i Emmaboda? Kan statsrådet lämna uppgift om vad en dylik garanti i verkligheten innebär?

Herr industriministern JOHANSSON:

Fru talman! Jag kan förstå herr Olof Johansson i Stockholm när han säger att jag i mitt svar till honom har lagt in svar också på ett par andra frågor. Det har jag gjort därför att frågorna enligt min uppfattning ligger nära varandra — då är det ändamålsenligt. Det är klart att denna sammanbakning skulle ha kunnat gå längre — jag inser det nu. Den hade kunnat utsträckas så att vi hade sökt lägga in även svaret på herr Palms interpellation. Men det hade blivit ett så utomordentligt vidlyftigt svar att jag stannade för den uppdelning som här har skett. Jag beklagar, fru talman, att jag inte har sökt kontakt med kammarkansliet så att svaret till herr Palm hade kommit före det som vi nu diskuterar. Med detta har ju herr Johansson i Stockholm i viss mån rättat till — han har underlättat för mig genom uppläsande av valda delar av svaret till herr Palm och

Nr 42

Tisdagen den
19 mars 1974

*Om minskat
beroende av multi-
nationella företag,
m. m.*

Tisdagen den
19 mars 1974

*Om minskat
beroende av multi-
nationella företag,
m. m.*

direkta kommentarer.

Låt mig emellertid börja med herr Lorentzon - jag kan kanske vara mera kortfattad i mitt svar till honom. Han frågar om regeringen har godkänt Saint-Gobains köp av aktiemajoriteten i Emmaboda glasverk -- och det har vi. Efter långvariga förhandlingar med Saint-Gobain och företrädarna för den tidigare aktiemajoriteten har vi kommit till ett resultat som vi anser vara relativt tillfredsställande. Vi har i avtalet fått in garantier för sysselsättningen för alla de anställda vid Emmaboda glasverk som hade arbete där 1973. Vi har också fått in en överenskommelse om att det planglasverk som är tilltänkt skall, om möjligt, förläggas till Emmaboda glasverk. Skulle inte så vara möjligt, har ändå företaget i avtalet med regeringen förpliktat sig att svara för sysselsättningen för samtliga i Emmaboda. Dessutom skall enligt avtalet staten äga rätt att utse en styrelseledamot och en suppleant i Emmaboda glasverk.

Därmed har jag också kunnat visa på den form av föreskrifter i bolagsordningen om s. k. utlänningsklausul som vi har. Den ger oss möjligheter att gå in i direkta förhandlingar och söka framtvunga villkor i anslutning till sådant överlåtande som här har förekommit. Man kan säga att det är en utvidgad möjlighet för samhället, en möjlighet som också erbjuder tillfälle att med representanter för de anställda gå in i reella diskussioner om vad man kan göra för att ge samhället och de anställda inflytande över den framtida utvecklingen..

Jag är djupt besviken över att företagen inte har svarat mot den förhoppning som jag hade då det gällde styrelserepresentationen för de anställda, nämligen att de skall var likaberättigade i styrelserna. Nu har några flagranta fall inträffat, där man inte har underrättat de anställdas representanter. Det nödvändiggör att vi drar slutsatser av vad som har förevarit och att vi får överväga om vi skall ändra författningen - på vilket sätt är vi ännu inte klara över.

Och vad jag talar om i mitt svar är just möjligheten att öka de anställdas och även samhällets inflytande vid företagsöverlåtelser. Det är möjligt, säger jag, att vi får pröva andra vägar än att bara skriva in den direkta förpliktelsen att lämna underrättelse också till representanterna för de anställda. Det är ett övervägande som kan leda fram till övervakning eller kontroll av fusioner i kombination med anmälan från köpare och säljare i samband med den överlåtelse som jag här har talat om. Det betyder ju inte att jag utesluter en ändring av lagstiftningen för att den vägen framtvunga sådana besked - det är alltså en skyldighet för företagen att se till att de anställdas representanter underrättas i likhet med övriga styrelseledamöter.

Jag tycker att det är ganska rimligt att vi först ser litet allmänt på bolagslagstiftningen och så kanske går något steg längre.

Herr Lorentzon är litet grand förvånad över att vi säger att i vissa fall kan multinationella företag erbjuda en teknik som vi inte har här i landet men som vi genom deras engagemang kan få tillgång till. Ja, det är så, herr Lorentzon, att även om svenska företag, svenska tekniker och svenska forskare är duktiga kan vi inte begära att de skall behärska allt i denna värld. Det finns vissa större - även s. k. multinationella - företag inom vilka man har patent och har en teknik som sträcker sig längre än de

svenska företagens. Det är typiskt i fråga om Emmaboda glasverk: floattillverkningen är ett utländskt patent. Detta patent ägs inte av Saint-Gobain utan av ett annat multinationellt företag som heter Pilkington. Förhållandet är emellertid det att det franska företaget Saint-Gobain har köpt patenträtten för några länder, dock inte de skandinaviska.

Floattillverkningen ger för råglasframställningen en sådan kapacitet att man beräknar att det inte behövs mer än ett verk för den skandinaviska marknaden, och då är man hänvisad till att gå in i diskussioner om vem eller vilka som skall bygga detta. Skall det bli det företag som har patenträtten — alltså Pilkington — eller är det rimligt att Saint-Gobain i kontrakt med Emmaboda glasverk får denna möjlighet?

Detta kan vi i och för sig inte lägga oss i — det är förhandlingsfrågor. Men vi har här öppnat vissa möjligheter. Vi tror att den kapacitet som Saint-Gobain nu har, i ett direkt samarbete med Emmaboda glasverk av större omfattning än tidigare, kan erbjuda möjligheter för Sverige och kanske för hela Skandinavien att tillgodogöra sig den teknik det gäller. Det får vi väl se framöver. Vad vi nu har möjligheter till är att närmare följa företaget och dess utveckling också genom en styrelserepresentation som tillsammans med de anställdas representanter är ett icke obetydligt inslag i det nya Emmaboda glasverk.

Men låt mig återvända till herr Olof Johansson i Stockholm. Varken i mitt interpellationssvar eller i annat sammanhang har jag försökt vifta bort debatten omkring de multinationella företagen. Jag ser den debatten som utomordentligt angelägen. Det har vi ju också visat genom de initiativ vi tagit till utredningar och arbetsgrupper, som nu sysslar med att försöka åstadkomma en kartläggning av både de multinationella företagens karaktär och de olägenheter som sådana företag i vissa sammanhang självfallet kan föra med sig. Men vi skall inte glömma att också en rad svenska företag betraktas som multinationella. I det ögonblick som de bygger upp verksamheter i en rad länder utanför vårt eget lands gränser får ju deras aktiviteter en mera vidlyftig omfattning än den som inskränker sig till produktion i vårt eget land. Och även sådana företags verksamheter har vi anledning att följa och se till att inte heller de gör något som kan betraktas som övergrepp i de länder där de är lokaliserade. Jag menar att det finns all anledning att uppmärksamma det förhållande att multinationella företag inte bara är någonting som drabbar oss från andra håll. Även svenska företag finner det ibland med hänsyn till produktion och marknadsföring angeläget att bygga upp aktiviteter på olika platser på jorden. Och i och för sig är detta ganska rimligt. Men vi skall ge akt på möjligheterna att spela mellan olika länder. Vederbörande företag måste, menar jag, respektera exempelvis de villkor som arbetskraften har i vårt land i vad gäller facklig anslutning, allmänna arbetsvillkor osv. När företagen känner sig trängda av krav som går längre än de multinationella företagens — som inte har sitt huvudkontor i vårt land — och pressade av villkor som de inte behöver känna av i andra länder, så kan företagen givetvis i vissa situationer frestas att flytta över aktiviteterna helt eller delvis. I något fall har det också inträffat att man direkt har lagt ner produktionen i vårt land och flyttat över verksam-

Nr 42

Tisdagen den
19 mars 1974

*Om minskat
beroende av multi-
nationella företag,
m. m.*

Tisdagen den
19 mars 1974

*Om minskat
beroende av multi-
nationella företag,
m. m.*

heten till ett annat land. Därmed får vi naturligtvis bekymmer med den arbetskraft som tidigare var sysselsatt i företaget.

En rad sådana omständigheter har vi anledning att följa upp och försöka åstadkomma en gardering mot. Vi har verkligen fullgod anledning att följa upp dessa problem och se vilka åtgärder vi skall vidta. Det bör vi också göra i internationellt samarbete. Liksom man på fackligt håll har internationella överläggningar kring dessa problem finns det all anledning att mellan nationerna försöka kartlägga hela denna fråga och vidta de åtgärder som är nödvändiga för att förhindra övergrepp eller överexploatering från de multinationella företagens sida.

Låt mig sedan gå över till frågan om oljesituationen. Givetvis har vi dragit erfarenheter av den energikris som vi varit inne i. Men till herr Svensson i Malmö och andra vill jag säga, att även om vi i höstas blev överraskade av de åtgärder som vidtogs i anslutning till kriget i Mellersta Östern var vi ju ändå medvetna om att vi förr eller senare skulle komma att ställas inför problem när det gäller energiförsörjningen. Varför tillskapade vi energiprognosutredningen? Jo, det gjorde vi därför att vi var införstådda med att en del av naturtillgångarna trots allt är begränsade och att vi därför bör undersöka vad som kan komma att inträffa. På vilket sätt skall vi möta problemen? Hur beroende är vi av oljan för vår energiförsörjning? Vilka är alternativen? Är det en utbyggnad av vattenkraften, är det en fortsatt utbyggnad av kärnkraften? Finns det möjligheter att inom vårt eget land utvinna energi som kan ersätta en del av det underlag för energiproduktionen som vi importerar från andra länder? Allt detta ingår det i energiprognosutredningens uppdrag att undersöka.

Jag vill gärna säga också till herr Svensson i Malmö att EPU enligt generalsekreteraren har lagt ut ett uppdrag för att få belyst vilka förutsättningar som måste vara uppfyllda och vilka krav som ställs på samhället för att energikonsumtionen skall kunna hållas på dagens nivå, dvs. i ett 0-procentläge -- jag förmodar att det 0-procentsalternativ som herr Svensson efterlyser innebär just att man frågar sig: Vad inträffar i vårt land om vi stannar vid dagens energikonsumtion?

Herr Svensson säger att vi inte har vidtagit några åtgärder, att energikrisen gått oss spårlost förbi. Då det gäller den skogsindustriella vidareutvecklingen har vi vid bedömningen av i vilken omfattning vi kan medge koncessioner och därmed också betydande investeringar i denna processindustri tagit hänsyn till både sysselsättningsskäl och energikonsumtionen. Det är klart att ett industriområde som tar i anspråk drygt 40 procent av den totala energiförbrukningen inom industrin är ett så konsumtionsomfattande område att det är nödvändigt att med uppmärksamhet följa den vidare utbyggnaden av det. Jag kan tänka mig att vi kommer att få föra motsvarande diskussioner på andra områden. Genom de pågående utredningarna försöker vi få ett bättre underlag för en bedömning av framtiden. Detta underlag måste vi ha för att för 1975 års riksdag kunna presentera ett energiprogram för framtiden. Jag kan inte tänka mig annat än att också herr Svensson i Malmö skulle vara intresserad av att vi får fram ett sådant underlag. Detta säger jag också till herr Olof Johansson i Stockholm. EPU undersöker 0-procentsalternati-

vet. Det är en av de uppgifter utredningen har.

Så kommer jag till våra aktiviteter på oljans och petrokemins område. Herr Olof Johansson i Stockholm tror inte på ett förstatligande. Herr Svensson i Malmö har en annan uppfattning. Vi får väl respektera bådas mening.

Herr Feldt har i ett svar till herr Hermansson i december deklarerat att när de allmänna ransonerings- och förfogandelagarna trätt i kraft skulle enligt hans mening det instrument finnas som behövs för att i en krissituation reglera handeln och förbrukningen av olja inom landet. "Mot denna bakgrund är ett förstatligande av den inhemska oljehandeln inte aktuellt", sade herr Feldt. Jag har sagt ungefär motsvarande till herr Svensson i Malmö.

Det betyder inte att vi är inaktiva. Jag har redovisat att vi genomför en förstudie för en utbyggnad av raffinaderikapaciteten. Jag har klart angivit att vi är av den uppfattningen att staten måste engagera sig väsentligt mer i fråga om oljehantering i landet. Jag sade i interpellationssvaret att jag anser att samhället bör ha ett fastare grepp om oljeförsörjningen, och så angav jag att staten är engagerad i projektering. Jag sade också att vi för att långsiktigt trygga landets försörjning av olja har varit och är i direkta förbindelser med oljeproducerande länder. Det gäller flera länder. Vi för förhandlingar med Sovjetunionen både om olja och naturgas - inte minst naturgas, eftersom det är ett betydande projekt som kräver rördragningar från gränsen mellan Sovjetunionen och Finland till svenskt område. Vi har varit i direkt kontakt med norska regeringen och med norska myndigheter och fört diskussioner om både olja och naturgas. Vi har haft överläggningar med Libyen och ett par andra av de oljeproducerande länderna. Vi kommer att fortsätta en sådan kontaktverksamhet.

Vi måste ha möjligheter att införskaffa den olja som vi behöver i landet. Innan vi bygger ut raffinaderier, innan vi går längre, måste vi ha oljan. Det ger i och för sig ingenting att bygga raffinaderier. Först när vi har olja kan vi benytta oss av raffinaderierna och bygga ut den petrokemiska industrin, vilket också är planerat. Det här är en avvägningsfråga: Vilka aktiviteter skall vi gå in för?

Jag går tillbaka till oljehantering, och jag skall gärna - i likhet med förre statsministern Tage Erlander - säga att jag beklagar att vi inte 1948-1949 tog ett aktivare ställningstagande i fråga om oljehantering, dvs. gick över på ett förstatligande. Det är bara att notera att så inte skedde, men jag tror att det hade varit mycket bra om vi hade gjort det. Nu är frågan: Hur gör vi i fortsättningen? Vi kan gå successivt fram och efter hand komma in för att delta i konkurrensen på den svenska marknaden - i vilken storleksordning får vi så småningom diskutera - om vi också får möjligheter att skaffa den erforderliga oljan.

När herr Svensson i Malmö bryter staven över den socialdemokratiska regeringen för dess politik är det ingenting nytt för i dag. Jag har lyssnat till honom vid åtskilliga tillfällen, och jag har gjort den lilla stillsamma reflexionen att här står en företrädare för ett parti som uppenbarligen har lyckats påverka opinionen i vårt demokratiska samhälle. Åtminstone talar herr Svensson i Malmö som om vänsterpartiet kommunisterna representerade en så stor del av den svenska opinionen att man också har

Nr 42

Tisdagen den
19 mars 1974

*Om minskat
beroende av multi-
nationella företag,
m. m.*

Tisdagen den
19 mars 1974

*Om minskat
beroende av multi-
nationella företag,
m. m.*

möjligheter att föra en politik i överensstämmelse med de uttalanden man gör.

Vi är lyhörda för rekommendationer och uppslag, men vi har som uppgift att försöka lägga vår politik så att den också svarar mot vad medborgarna önskar och så att vi har medborgarna med oss när det gäller att genomföra politiken. Det är på den punkten som vänsterpartiet kommunisterna har misslyckats — misslyckats med att vinna så stor del av den svenska opinionen att man på ett mer påtagligt sätt skulle kunna påverka den politiska utvecklingen.

Nu ställs vi inför avvägningsfrågor, där sannerligen inte samhället är inaktivt, där samhället måste svara för åtskilligt av det kapital som skall investeras i den framtida industrin. Vårt förslag om ämnesstålverk i Luleå innebär en sådan investering — av så utomordentligt stor omfattning att vi ser det så, att enbart samhället kan svara för uppgiften.

Om vi skulle komma fram till en uppgörelse med Sovjetunionen om naturgas kommer — det vet vi i dag — enbart rörledningarna att kosta omkring 3 miljarder kronor. Skulle vi desslikes komma till någon form av uppgörelse med norrmännen tror jag att jag vågar säga att kostnaderna kommer att uppgå till minst samma belopp. Vi har dessutom i förlängningen en utbyggnad av den petrokemiska industrin. I dag vet vi inte exakt vad det kostar, men vi vet att om vi får tillgång till låt oss säga norsk naturgas, kanske norsk olja, skulle vi kunna forcera en utbyggnad av petrokemisk industri, vilket kräver åtskilliga hundratal miljoner.

Här är det ju också fråga om en avvägning med avseende på hur vi skall göra våra insatser. Det gäller kapital, personliga och mänskliga ansträngningar som skall till för att föra utvecklingen vidare. Därför gör vi denna avvägning, och därför är vi beredda att gå in i oljehanteringens med de konsekvenser och kostnader som det kommer att medföra, även om vi i dag inte är beredda att försöka förstatliga hela oljehanteringens.

Jag tror att den stora breda opinionen — inte minst den som herr Svensson i Malmö anser att han vänder sig till — opinionen inom svensk arbetarrörelse, inom socialdemokratin och den fackliga rörelsen, har förståelse för den här politiken. Det är den successiva politikens väg. Den tar steg för steg i en utveckling mot längre gående demokrati och ett ökat samhälleligt inflytande också på det ekonomiska området, och det inflytandet sträcker sig nu också in på det område som gäller vår energiförsörjning. Vi står sannerligen inte passiva och avvaktande, vi söker att bedriva en aktiv politik som vi också hoppas har ett tillräckligt underlag i folkopinionen för att kunna genomföras.

Avvägningsfrågor är alltså ingenting nytt.

Sedan kommer jag också till den fråga som Olof Johansson i Stockholm har ställt: Kan vi gå in någonstans i ledet, i fråga om råoljehanteringens, från råvara till konsument, exempelvis genom inköpsmonopol eller motsvarande? Ja, jag har väl egentligen gett mitt svar, nämligen att vi är beredda att gå in här. Vi har en arbetsgrupp som har direkta kontakter med de oljeproducerande länderna. Vi har överläggningar med korporationen och OK, vi har intresse för att överlägga med de kommuner som är intresserade av oljeinköp, och vi kommer så småningom att presentera förslag till lösningar av de här frågorna. Om vi

Tisdagen den
19 mars 1974*Om minskat
beroende av multi-
nationella företag,
m. m.*

inte går in för ett direkt inköpsmonopol men lyckas att åstadkomma avtal med de oljeproducerande länderna som t. ex. ger oss möjligheter att svara för en tredjedel av oljeförsörjningen i vårt land skulle jag betrakta det som ett betydande framsteg. Jag skulle också mycket väl kunna tänka mig att staten då till att börja med i minst motsvarande grad satsar på en raffinaderikapacitet.

Vi får alltså avvakta det besked som vi kan få fram via utredningarna och som kan leda till ett längre gående samhällsinflytande över denna viktiga del av oljehantering.

Jag skall inte ta upp detta om privatbilismen med herr Svensson i Malmö, dvs. detta att vi avvecklade regleringarna och gav möjlighet för människorna till fritt konsumtionsval också i fråga om olja och bensin. Vi anser att det är en frihet för konsumtion som vi vill slå vakt om. Vi får då också bedöma möjligheterna att kunna tillgodose de önskemål som man har härvidlag.

Jag har mycket noga följt – och jag försöker så långt det är möjligt att följa – utvecklingen i Sovjetunionen. Jag har med viss tillfredsställelse kunnat notera en ökad förståelse och ökad uppmärksamhet när det gäller medborgarnas intresse för ökad privat konsumtion. Jag har kunnat konstatera att flera bedömare av Sovjetunionens politik och framsteg har kommit till ungefär samma slutsats som jag, att utvecklingen har gått mycket snabbt framåt. Jag läser i Volvochefen Pehr Gyllenhammars bok att han efter sina många besök och kontakter har den uppfattningen att konsumtionsstandarden i Sovjetunionen nu ligger tio år efter vår. Men det är ett litet avstånd, och det betyder en kolossalt snabb utveckling i Sovjetunionen under inte minst de senaste tio åren. Jag har själv kunnat bedöma detta, eftersom jag första gången gjorde ett besök 1959 och sedan har gjort åtskilliga besök tio à tolv år därefter. Jag ser detta som glädjande från flera synpunkter.

Men jag iakttar också att den privata konsumtionen av drivmedel till bilar har varit i ständig tillväxt i Sovjetunionen, och 1972 inträffade, efter vad jag kunnat utläsa, det att oljekonsumtionen översteg ökningen i produktionen av oljeprodukter. Konsumtionen går alltså nu med en betydande fart. Det är tecken, förmenar jag, på ökad grad av frihet åt konsumenterna också på områden där man inom Sovjetunionen tidigare varit ytterst återhållsam.

Det är alltså ingenting nytt om vi försöker tillgodose önskemål som medborgarna i vårt land har och sedan länge har haft. Jag har bara i mitt interpellationssvar gjort den noteringen, att den prisförändring – stigande priser på dessa varor – som inträffat är både för den privata medborgaren i vårt land och för industrierna av en sådan art och karaktär att i den ligger ett incitament till en större försiktighet i användandet av de här varorna och att man därmed kan förvänta sig en begränsning. Men vi stannar inte vid det, utan vi har en rad utredningar som också inom trafikpolitiken skall ge oss ett underlag för att bedöma vilka vägar vi skall gå för att förstärka kollektivtrafikens möjligheter i konkurrensen med bl. a. privatbilism.

Tisdagen den
19 mars 1974

*Om minskat
beroende av multi-
nationella företag,
m. m.*

Herr LORENTZON (vpk):

Fru talman! Industriministern har naturligtvis rätt när han säger att de svenska ingenjörerna inte behärskar all utvecklingsteknik. Men vi skall väl ändå vara på det klara med att det finns vissa områden där svensk ingenjörsvetenskap är långt framme och där dessa multinationella företag är särskilt intresserade.

Av de uppgifter som industriministern lämnade framgår att Saint-Gobain nu har blivit ägare till Emmaboda glasverk. Därav kan man få den uppfattningen att det har givits en viss garanti för att glastillverkningen nu kan fortsätta i Emmaboda.

Jag noterar naturligtvis industriministerns svar på de frågor som jag i mitt tidigare inlägg ställde angående sysselsättningsgarantier, nämligen att regeringen har fått sådana garantier av Saint-Gobain och att man, om sysselsättningen vid glasbruken skulle läggas ned, skall svara för annan sysselsättning.

Jag skulle tro att detta i och för sig verkar rogivande på de anställda i Emmaboda, och vi hoppas naturligtvis att dessa uppgifter också skall hålla i framtiden.

Nu är det så att man i Emmaboda är särskilt orolig, eftersom i detta samhälle, som har 6 000 invånare och cirka 3 200 yrkesverksamma, 1 600 arbetar direkt åt de två multinationella företagen på platsen. Resten av de yrkesverksamma är indirekt beroende av dessa två industrier.

Saint-Gobain exempelvis är det mest multinationella företaget i Frankrike. Koncernen omsätter cirka 1 miljard dollar per år och kontrollerar omkring 1 500 företag i Europa och Sydamerika. ITT – det andra multinationella företaget i Emmaboda – ligger trea på de multinationella jättarnas s. k. särskilda lista och räknar med omkring 700 000 anställda i 70 länder. Detta företag är som bekant ökänt bland de anställda och fackföreningsfolket överallt ute i världen där det har sin verksamhet. Det talas både om mutor och om korruption. ITT låg bakom kuppen mot Allende i Chile, och dess namn figurerar i Watergateaffären.

Det är alltså dylika företag som är etablerade i Emmaboda. Tar de i en viss given situation någon hänsyn till det lilla Sveriges regering eller till folket i Emmaboda? Det är sådana synpunkter som måste in i sammanhanget när dylika frågor behandlas.

Det sysselsättningsprogram som ligger till grund för den sysselsättningsutredning som skall tillsättas förutsätter enligt tidningsuppgifter i dag att det måste till 400 000 nya anställningar under 1970-talet för att vi skall klara en hygglig sysselsättning i landet. De flesta av dessa nya arbeten måste komma på den offentliga sektorn. Detta kan dock inte ske utan en ökad export. En utbyggnad av industrin blir alltså helt avgörande för möjligheten att öka samhällets tjänster. Vi kan inte leva bara på att pyssla om varandra. Men en ökad export från vårt land och en utbyggnad av industrin i Sverige måste framför allt bygga på en utvecklad teknik och en helt ny teknik. Oron i detta fall beror på att man köper teknik från utlandet av dessa multinationella företag för att, som man tror, ha en viss garanti några månader eller några år framåt för sysselsättningen. Sedan får vi se vad som kommer efteråt!

Nu är det ju så att dessa multinationella jättar är intresserade av den nya teknik de kan upptäcka litet varstans i vår värld. De är naturligtvis också intresserade av vissa marknader. Batakoncernen var ju på sin tid intresserad härav — också där gällde det sysselsättningen, även om den helt försvann. Sedan tog man den franska marknaden och försäljningskedjan. Det ansåg man vara den stora frågan i det fallet.

Herr OLOF JOHANSSON i Stockholm (c):

Fru talman! Bara en kort kommentar till vad som sagts om gränsdragningen mellan dessa frågor. Min nyfikenhet gjorde faktiskt att jag inte kunde låta bli att läsa svaret till herr Palm, eftersom det omnämns i svaret till mig.

När det sedan gäller frågan om teknologi i utländsk eller svensk ägo skall jag inte lägga mig så mycket i den debatt som industriministern fört med herr Lorentzon på den punkten. Jag tror emellertid att det är viktigt att konstatera att styrelserepresentation bara räcker till insyn, om ens det, i dessa sammanhang. Jag anser dessutom att det vore farligt om vi fick för mycket av det längst gående samarbetet — ägarsamarbetet. Därför måste kontrollen över multinationella företag ta sig andra former. Det är min kommentar till denna del av svaret.

Jag påstår inte att industriministern har viftat bort debatten om MNF. Jag riktar mig på den punkten till bl. a. en del av det svenska näringslivets företrädare, som tycker att det här är en orättvis debatt. Vad jag vill påpeka är helt enkelt att den s. k. oljekrisen har visat att det är en nödvändig debatt.

Beträffande gränsdragningen mellan svenskdominerade och utlandsdominerade MNF tycker jag inte man skall göra någon skillnad i princip annat än på det sättet att Sverige i allmänhet har större möjligheter att påverka det svenskdominerade företaget eftersom det har större verksamhet i Sverige än det utlandsdominerade och i allmänhet har sitt huvudkontor här.

När det gäller nolltillväxtalternativet var det bra att det direkt sades ifrån att detta skall undersökas. Jag har inte hört det tidigare och hälsar det med tillfredsställelse. Under lång tid har man bara sagt att det är onödigt eftersom det är orealistiskt. Vad jag önskar utöver detta är att man skulle säga att det inte heller är orealistiskt och att vi i varje fall har mycket att lära från en undersökning av ett sådant alternativ.

Vad sedan gäller förstatligandedebatten har jag aldrig ansett att förstatligande är något självändamål — man kan ofta uppnå samma syfte på annat sätt. Det är det jag tycker man skall eftersträva i sammanhanget; åtminstone bör man undersöka om det är möjligt. Jag tror att det finns sådana möjligheter — vi får väl se när aktiviteterna åt olika håll har börjat ge konkreta resultat. Jag skall inte kommentera detta mer utan bara tacka för det ytterligare svaret beträffande vilka åtgärder som industriministern anser att man bör pröva på den punkten.

Till sist vill jag säga att det är viktigt att vi på informationssidan skärper oss beträffande MNF i allmänhet så att vi inte lika oförberett hamnar i en ohällbar och svår situation som vi gjorde denna gång. Det är bl. a. det som den förstärkta informationsverksamheten om multination-

nella företag bör syfta till. Det kan även på andra sektorer komma obehagliga överraskningar som det gäller att bevaka.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk):

Fru talman! Industriministern ägnar en stor del av debatten åt att göra utflykter i andra länder där han inte är industriminister, och det må han kanske göra. Jag skall inte ta upp någon längre debatt om detta, men när industriministern nästa gång redovisar sina intressanta erfarenheter vore det bra om han också redovisade hur pass blygsam och kontrollerad privatbilismens utveckling ändå är i planekonomierna — trots att man i många hänseenden kan kritisera dem för åtskilliga avsteg och felbedömningar. Framför allt hade det varit intressantare om han i stället för att citera Pehr Gyllenhammar hade ägnat sig åt att säga någonting om hur kraftfullt understödd kollektivtrafiken är i dessa länder och vilken roll den faktiskt spelar.

Men låt oss lämna utlandsscenerna och gå in på det egentliga ämnet.

Visst har energisituationen påverkat och gjort intryck på utredare, på näringslivet och även, som jag nämnde, på folkopinionen. Det är ingen tväkan om det. Men det förhållandet att man måste utreda vissa fackmässiga ting befriar inte politikerna från det som fackutredarna aldrig kan göra åt dem, nämligen att ställa de maktpolitiska frågor som automatiskt kommer i förgrunden i och med det perspektiv som nu rullas upp för framtiden. Det befriar dem inte från att ställa de frågor som man måste beklaga att den socialdemokratiska delen av arbetarrörelsen aldrig ställde under 40 år trots att man hade upprepade chanser och trots att — jag vet det inte minst av personlig erfarenhet från tidigare år — det alltid har funnits en stark klasskänsla hos många inom den delen av arbetarrörelsen, en beredvillighet och en beredskap att gå till aktion i de maktpolitiska frågorna, som regeringen däremot nästan alltid varit ängslig över och berägen att försöka kyla ned och hålla vatten på.

Den maktpolitiska fråga som man måste ställa, som det hela koncentreras till och som jag här just för att markera debattens kärnpunkt vill ställa direkt till Rune Johansson är ungefär följande: Inför de multinationella storföretagens alltmer ökande makt, inför deras alltmer politiskt präglade sätt att agera, inför små länders alltmer påtagliga beroende av dessa storföretag, deras monopol och deras agerande, inför störningarna inom oljesektorn och oljemonopolens prismanipulationer, inför den hotande framtida metallbristen, inför stagnationstendensen i sysselsättningen, som är ett led i den allmänna kapitalistiska krisen, inför de växande okontrollerade kapitalrörelserna ut över Sveriges gränser — inför detta perspektiv: Är det Rune Johanssons personliga uppfattning som medlem av arbetarrörelsen att det privatkapitalistiska system som nu råder här i Sverige i framtiden kommer att vara ägnat att lösa det som obönhörligen blir folkflertalets problem? Och är det Rune Johanssons och regeringens uppfattning att den svenska arbetarrörelsen även i fortsättningen skall basera sitt handlande för framtiden på att detta system med privat kapitalägarerätt och växande maktkoncentration i sina grundvalar skall förbli intakt?

Herr industriministern JOHANSSON:

Fru talman! Låt mig först säga till herr Lorentzon att Saint-Gobain i en skrivelse till industridepartementet har lämnat garantier för sysselsättningen. Enligt företagets egna uppgifter är det första gången som detta stora företag tvingats till en sådan åtgärd.

Det är klart att man alltid kan diskutera innebörden i ett träffat avtal och till vilket resultat det har kommit. Vi kommer naturligtvis nogsamman att följa utvecklingen vid Emmaboda glasverk. Det är klart att vi, om man inte söker uppfylla den träffade överenskommelsen, har möjligheter till ingripanden som i en sådan situation får sträcka sig längre än vad de gjorde när vi tog ställning till Saint-Gobains möjligheter att överta aktiemajoriteten. Jag anser att man har skyldighet att lita till ingångna avtal, men naturligtvis får man inte stå alldeles oförberedd inför eventualiteten att avtalen inte följs. Det gör vi inte heller.

Då det gäller sysselsättningsprogrammet är det alldeles riktigt som herr Lorentzon uttalade, att det kräver väsentligt mera av industriell aktivitet. Det är ur industrin vi skall hämta inkomsterna, det är ur produktionen vi skall få möjligheterna till att också vidga den offentliga sektorn, om jag får uttrycka det så enkelt. Men vi köper inte bara sysselsättning från multinationella företag som i fallet Emmaboda glasverk, där detta enligt vår uppfattning var angeläget och nödvändigt. Vi försöker att via stimulans till forsknings- och utvecklingsarbete få fram ny produktion. Liksom svensk industri tidigare har kunnat visa prov på goda kunskaper, goda aktiviteter för att via teknisk forskning och utveckling lägga grunden till en effektiv industriproduktion tror och hoppas vi att det också skall vara möjligt för framtiden.

Vi ser det också som angeläget att i vissa fall söka bygga upp en produktion kring varor eller produkter som vi importerar. Jag skulle kunna visa på flera exempel, men jag nämner bara bilfälgproduktionen uppe i Luleå – den tillverkning som nu är under uppbyggnad – och bromsbandstillverkningen i Mölndal med ny utländsk teknik som överflyttas i viss omfattning till Norrland, närmare bestämt till Sollefteå, vilket jag antar att herr Lorentzon inte är obekant med. Jag skulle kunna nämna pågående diskussioner om liknande projekt syftande till att möjliggöra en utvidgning av vår egen produktion, skapa sysselsättning och ge oss ökade inkomster.

Jag noterade att herr Olof Johansson sade att ägarintresset inte är avgörande och att han i och för sig inte är intresserad av det. Vidare sade han att förstatligande inte är något självändamål. Nej, det är riktigt. På den punkten kan vi vara överens. Men om utvecklingen i vårt land visar att ett samhällseligt engagemang genom staten är nödvändigt också på det ekonomiska området för att bygga upp en produktion, för att utnyttja våra naturtillgångar, för att ge vår arbetskraft sysselsättning och för att öka våra inkomster till landet, då hoppas jag att herr Olof Johansson skall ha en fördomsfri syn på detta och även acceptera att samhället går in och exempelvis stöder, som vi nu föreslår, en utbyggnad vid Norrbottens järnverk, engagemangen i varvsindustrin, en vidareutbyggnad av vår skogsindustri via Assi där vi går in på det petrokemiska området och där vi har aktiviteter i gång i fråga om oljehanteringen och i fråga om

Nr 42

Tisdagen den
19 mars 1974

*Om minskat
beroende av multi-
nationella företag,
m. m.*

Tisdagen den
19 mars 1974

*Om minskat
beroende av multi-
nationella företag,
m. m.*

naturgasen, vidare energiförsörjningen, kärnkraftsutbyggnaden osv. Jag vill inte gå in i den principiella debatten där jag bara har att notera att det krävs så utomordentligt betydande kapital att vi inte kan se någon annan möjlighet än den att samhället bär huvudansvaret. Då hoppas jag att herr Olof Johansson också skall vara villig att ställa sig bakom sådana förslag som vi kommer att presentera för riksdagen.

Ja, herr Svensson i Malmö, jag vet inte om jag gjorde mig skyldig till något som inte hörde hemma i debatten då jag gjorde en liten utlandsutblick. Jag bara noterade konsumtionsintressen i vårt land, konsumtionsintressen som också i de planhushållningsländer jag nämnde är ett faktum och där man accepterar detta. Man har i vissa fall fått underkasta sig t. o. m. något av en marknadshushållning. Jag säger i vissa fall. Jag tänker på det tillfälle då jag såg på skogsindustrin i östra delarna av Sovjetunionen där man för att få arbetskraft till skogsarbeten betalade, enligt uppgifter från regeringshåll, omsatt i svensk valuta omkring 45 000 kronor per år. Det är en betydande inkomst och det tycker jag är riktigt. Den möjliggör självfallet för de i skogsindustrin där sysselsätta att konsumera andra artiklar än dem som tillhör livsnödvändigheterna -- även bilar.

Men all right, vi skall inte fortsätta inom det området. Jag skulle bara kunna svara herr Svensson i Malmö på hans sista fråga om min syn på den vidare samhällsutvecklingen i vårt land. Jag är av den mycket bestämda uppfattningen att det krävs mera av planmässighet i vårt samhälle, att den ekonomiska utvecklingen för att tillgodose väsentliga demokratiska intressen måste präglas av en ökad och växande grad av samhälleligt inflytande. Vi kommer att behöva gå in med väsentligt större engagemang från samhällets sida i en vidareutveckling av vår produktion, vilket betyder att ägarintressena kommer att inte oväsentligt förändras framöver.

Låt mig bara nämna som ett enda exempel att vi via Statsföretag svarar för ungefärligen 10 procent av investeringarna inom industrisektorn. De statliga bolagen har mellan 3 och 4 procent av det totala antalet inom industrin sysselsatta. Jag skulle tänka mig att om vi får riksdagens gehör för en utbyggnad av stålverket i Luleå, kommer in på raffinaderiområdet och fullföljer varvsutbyggnaden i Uddevalla, så kommer Statsföretagsgruppen att svara för mellan 16 och 18 procent av de totala industriinvesteringarna under den närmaste tioårsperioden.

Det är självfallet så, ärade kammarledamöter, att detta påverkar ägarstrukturen i vårt land i en demokratisk riktning till förmån för kollektivet eller samhället och att med det också följer en förändring i vårt samhälle i en riktning som är både önskvärd och nödvändig, mot ökad demokrati med betydande inslag av socialism.

Herr LORENTZON (vpk):

Fru talman! Jag tror att det är ett riktigt besked industriministern ger när han säger att Saint-Gobain har lämnat sysselsättningsgarantier och samtidigt meddelat att det aldrig förut mötts av sådana krav. Men sådana företag försöker väl ta seden, dit de kommer. Varför inte göra en eftergift den ena stunden, om det gäller att tjäna pengar -- man kan ju ta tillbaka

det sedan.

Vidare skulle vi, om Saint-Gobain inte håller avtalet, ha möjligheter till kraftiga ingripanden. Det skulle vara intressant att veta vad dessa ingripanden egentligen innebär. Industriministern vet ju mycket väl att överenskommelser som tidigare träffats med betydligt mindre företag än detta multinationella företag ändå inte hölls när avgörandet skulle ske. Jag tänker närmast på den uppgörelse som skulle träffas med Hägglund & Söner i Örnsköldsvik, där man gick helt vid sidan av regeringen och gjorde upp med ett annat företag. Varför skulle Saint-Gobain i detta fall vara bättre och handla på ett annat sätt än vad Hägglund & Söner på sin tid gjorde?

När det vidare gäller forskning och utveckling för att få fram nya produkter och en ny produktion i vårt land är jag helt överens med Rune Johansson. Det är bara så svårt att t. ex. inom skogsindustrin få till stånd en utvecklad träkemisk forskning. Fortfarande arbetar man efter de gamla modellerna, som innebär att skogen skövlas. Ändå har teknikerna och vetenskapsmännen uttalat att man skulle kunna få fram nya konsumtionsvaror med trä som råvara, om det bleve en omfattande forskning på detta område. Jag är alltså i det fallet helt överens med industriministern.

Herr OLOF JOHANSSON i Stockholm (c):

Fru talman! Jag skall bara kort kommentera det försök som industriministern gjorde att inleda en socialiseringsdebatt.

Sedan Statsföretag nu i sina broschyrer har börjat säga att det inte är fråga om socialism och inte heller om kapitalism blir man mer och mer villrådig om var gränserna egentligen går. Jag kan bara lova industriministern en sak, nämligen att när det gäller att tillgodose sysselsättningen i vårt land, socialt och lokaliseringspolitiskt, bör man självfallet också pröva ett statligt engagemang förutsättningslöst, dvs. utan fördomar och utan dogmatik.

Herr industriministern JOHANSSON:

Fru talman! Jag är helt nöjd med det besked som herr Olof Johansson i Stockholm har lämnat. Det betyder att han inte är rädd för att de åtgärder som vi vidtar, exempelvis i fråga om den statliga företagsverksamhetens utbyggnad, också kan betecknas såsom socialism. Där har jag min syn på problemet. Statsföretag må ha redovisat sin; jag delar den inte i det avseendet.

Herr Johansson säger: Statsföretagandet är inget självändamål. Riktigt. Men det är inte detta som är det väsentliga. Låt oss komma fram till en debatt om just det som herr Olof Johansson nu förde in: Vad är riktigt att göra för att bereda svenska medborgare sysselsättning, vad är riktigt att göra för att vi skall utnyttja våra naturtillgångar? Låt oss göra det som vi gemensamt bedömer som riktigt, även om det kanske kräver en ny orientering och en ny syn på ägarförhållandena!

Överläggningen var härmed slutad.

Nr 42

Tisdagen den
19 mars 1974

*Om minskat
beroende av multi-
nationella företag,
m. m.*

Tisdagen den
19 mars 1974

*Om en orientering
rörande den fram-
tida energiförsörj-
ningen*

§ 11 Om en orientering rörande den framtida energiförsörjningen

Herr industriministern JOHANSSON erhöill ordet för att besvara herr *Palms* (s) den 11 januari framställda interpellation, nr 7, och anförde:

Fru talman! Herr Palm har frågat mig om jag är beredd att ge kammaren en översiktlig orientering om det planerings- och utredningsarbete som pågår inför arbetet på ett program för den framtida energiförsörjningen och om hur regeringen med hänsyn till det pågående utredningsarbetet bedömer de problem som hänger samman med vår framtida energiförsörjning.

Jag lämnade en utförlig redogörelse för de utredningar inom energiområdet som pågår i mitt svar den 7 december 1973 på interpellationer framställda av herrar Bohman, Sjönell och Svensson i Malmö samt fru Hambraeus. I några av de viktigaste av dessa utredningar ingår riksdagsledamöter från samtliga partier. Utredningsarbetet har nu framskridit så långt att några av utredningarna snart kommer att lämna sina rapporter.

Basunderlaget för det energipolitiska programmet kommer att ges av energiprognosutredningen, EPU, som har till uppgift att göra en totalprognos med flera alternativ för utvecklingen av Sveriges energiförsörjning fram till 1990-talet. Bl. a. skall utbytbara former för energiproduktion jämföras med varandra och möjligheterna studeras att inom olika områden begränsa energiförbrukningen. En parlamentarisk grupp med företrädare för samtliga riksdagspartier är knuten till EPU. Utredningen lade fram en lägesrapport i augusti 1973 och beräknas komma med sin slutrapport i höst. Utarbetandet av energiprognoser kommer sedan att fortsätta som en permanent verksamhet inom statens industriverk.

På kärnsäkerhetsområdet pågår flera utredningar, bl. a. närförläggningsutredningen, som kommer att lämna ett stort tekniskt material i sitt betänkande som nu är under tryckning.

Utredningen med uppgift att undersöka frågan om förvaring av det högaktiva avfallet från kärnkraftverk, AKA-utredningen, avser att lämna sin första rapport i april eller maj. Enligt vad jag inhämtat kommer rapporten att bl. a. innehålla en beskrivning av hur högaktivt avfall uppkommer och hur det nu hanteras och lagras vid olika utländska anläggningar. Jag har för avsikt att föreslå Kungl. Maj:t att till AKA-utredningen även hänskjuta frågan om hantering och lagring av låg- och medelaktivt avfall. I AKA-utredningen ingår representanter för samtliga riksdagspartier.

Inom delegationen för atomenergifrågor pågår arbete för att i samråd med centrala driftledningen undersöka riskerna för sabotage vid kärnkraftsanläggningar. Inom delegationen pågår också andra utredningar på kärnsäkerhetsområdet; bl. a. arbetar delegationen på en rapport till det internationella atomenergiorganet, IAEA, rörande den inhemska kontrollen av klyvbart material. Rapporten väntas i april.

Delegationen för atomenergifrågor har fått i uppdrag att utarbeta redogörelser rörande *för det första* erfarenheterna hittills av kvalitetskontroll av kärnkraftverk i Sverige, *för det andra* planerade säkerhetsåtgärder för att skydda transporter av klyvbart material och förhindra

sabotage vid kärnkraftsanläggningar och för det tredje förfarandet vid säkerhetsgranskning av kärnkraftverk.

Delegationen för forskning rörande kärnkraftens säkerhets- och miljöfrågor, som nu har arbetat i drygt ett år, har ett antal intressanta projekt på gång, som bl. a. berör metoder och system för att förebygga och hindra följderna av haverier vid kärnkraftverk. Ekologiproblemen uppmärksammas bl. a. genom utveckling av olika mätsystem för aktivt utsläpp.

På oljecområdet vill jag först nämna petroindustriutredningen, som påbörjade sitt arbete under slutet av år 1972 och överlämnade en lägesrapport i december 1973. Lägesrapporten innehåller en beskrivning av petroindustrins struktur samt en redogörelse för miljö- och kulturgeografiska förhållanden på de orter där det för närvarande finns sådan industri i Sverige. Vidare har man inventerat alternativa lägen för raffinaderier samt gjort en beräkning av produktions- och transportkostnader för olika raffinaderilägen. Mot bakgrund av aktuella planer på en utbyggnad av raffinaderikapaciteten ämnar jag föreslå Kungl. Maj:t att petroindustriutredningen med förtur behandlar frågan om den framtida raffinaderiutbyggnaden och senare i år redovisar material som belyser de samhällsekonomiska konsekvenserna vid val av alternativa orter för kust- och inlandslokalisering.

Förutsättningarna för att bygga ett nytt raffinaderi med en kapacitet på 7–10 miljoner ton årligen undersöks för närvarande av industridepartementet och Statsföretag gemensamt.

Programkommittén för forskning och utveckling inom energiområdet, som tillkallades i december 1973, är nu i full gång med att kartlägga pågående forskning och utveckling inom energisektorn och vilka ytterligare behov av forsknings- och utvecklingsarbete (fou) som föreligger. Med detta som utgångspunkt skall utredningen föreslå mål och riktlinjer för de samlade fou-insatserna på energiområdet under den kommande tioårsperioden. Samtliga riksdagspartier är representerade i kommittén. Kommittén skall redovisa sitt arbete i augusti i år.

Vattenfallsverket har nyligen överlämnat sin utredning om förutsättningarna för vattenkraftsutbyggnader i Kalixälven. I utredningen redovisas elva kraftstationer som kan byggas ut i tre etapper. En fullständig utbyggnad skulle ge ett energitillskott på 4 miljarder kWh, vilket motsvarar ungefär 5 procent av vår nuvarande årliga förbrukning av elektrisk energi. Beträffande huvudälvarna i södra Norrland och norra Svealand pågår för närvarande utredning om möjligheterna till fortsatt utbyggnad. Det är vidare känt att Svenska kraftverksföreningen i samarbete med vattenfallsverket inventerar samtliga utbyggnadsmöjligheter i vattenflödena norr om Indalsälven. De nu nämnda utredningarna bör, efter viss komplettering med material som belyser miljövärdsfrågor m. m., ge underlag för en samlad bedömning av möjligheterna till fortsatta vattenkraftsutbyggnader.

Elutredningen tillsattes år 1971 för att undersöka förutsättningarna för strukturrationalisering av eldistributionen och elproduktionen och utarbeta förslag om lämpliga organisationsformer. Därvid skall särskilt behandlas frågan om det statliga och kommunala inflytandet och olika

Nr 42

Tisdagen den
19 mars 1974

*Om en orientering
rörande den fram-
tida energiförsörj-
ningen*

Tisdagen den
19 mars 1974

*Om en orientering
rörande den fram-
tida energiförsörj-
ningen*

former av samverkan mellan stat, kommun och andra intressenter. Organisationsförslaget skall enligt direktiven innefatta regler om sammanslagning och inlösen av företag. Utredningen beräknas fortsätta hela detta år.

Inom industridepartementet har under de senaste månaderna inventerats vilket ytterligare underlag som behövs för utformningen av ett energipolitiskt program.

Vi hoppas också få en hel del uppslag och synpunkter i det energipolitiska rådet, som tillsattes i december 1973 för att biträda regeringen med kunskaper och erfarenheter på energiområdet. Rådet har hållit tre sammanträden hittills och är ett värdefullt forum för diskussioner om den framtida energipolitiken. Den energipolitiska delegationen, som också tillsattes i december förra året, har till uppgift att verka för koordinering av den energipolitiska planeringen och ta initiativ som är ägnade att öka vår långsiktiga försörjningstrygghet på energiområdet.

Vi har nyligen ordnat fyra journalistseminarier, i Umeå, Stockholm, Malmö och senast i går och i dag i Örebro, dit journalister har inbjudits för att under ett tvådagarsmöte få tillfälle till information om och möjlighet att diskutera olika sidor av energipolitiken med tjänstemän i kanslihuset, företrädare för utredningar och experter på kärnsäkerhetsfrågor. Jag hoppas att dessa seminarier har underlättat för journalisterna att få den information de behöver för den energipolitiska debatt som vi räknar med skall föras i massmedia.

Vi vet att inte bara massmedia utan också allmänheten har visat ett stort intresse för energipolitiken. En mätare på detta intresse är den brevskörd som kommer till regeringen och som har ökat kraftigt under den senaste tiden. Breven innehåller bl. a. förslag till metoder för energibesparing och utveckling av nya former för energiproduktion samt synpunkter på den framtida energipolitiken.

För att stimulera en bred energidebatt har regeringen beslutat föreslå riksdagen att ge ett särskilt bidrag för studiecirklar om energipolitiken. Ett förslag till uppläggning och finansiering av denna verksamhet presenterades vid energirådets senaste sammanträde. Företrädare för de tio största studieförbunden och de fem riksdagspartierna kallades att diskutera detta förslag i början av mars. De fick då en lista över energilitteratur utgiven i Sverige och erbjöds en del offentligt tryck och annat material som har publicerats i statlig regi. Kursmaterialet skall givetvis utarbetas av studieförbunden själva, men vi har också erbjudit oss att ställa en vetenskaplig referensgrupp till deras förfogande för att hjälpa dem med faktagranskning av det material de får fram. Vi hoppas att det blir en stor anslutning till energistudiecirklar i höst och att vi finner former för att få del av de synpunkter som kommer fram i olika cirklar.

När det sedan gäller frågan om hur regeringen bedömer de problem som hänger samman med vår framtida energiförsörjning kan jag återigen hänvisa till mitt interpellationssvar den 7 december i fjol och till statsministerns svar samma dag på en interpellation av herr Helén. Regeringens syn på den framtida energiförsörjningen har inte ändrats sedan dess. Vi ser det fortfarande som ett huvudintresse att förbättra

försörjningstryggheten. Det är inte troligt att efterfrågan på energi kommer att öka i den utsträckning som hittills varit fallet, men det är ändå orealistiskt att tro att vi inte kommer att behöva ytterligare energitillskott i framtiden.

Den fortsatta utbyggnaden av vår industri, vilken är en sysselsättningspolitisk nödvändighet, kommer att kräva tillgång till mer energi, för att nu bara ta ett exempel. Det gäller även under förutsättning av en betydligt skärpt vaksamhet beträffande möjligheterna att spara och hushålla med energitillgångarna. En förbättrad arbetsmiljö i våra industrier kommer också att kräva mer energi. Jag kan också peka på att det fortfarande finns ett stort antal bostäder i Sverige som inte har den standard som vi i dag betraktar som självklar. Allt fler får möjlighet att skaffa sig fritidshus, som drar extra energi. Vi kan därför inte besluta att energikonsumtionen skall ligga kvar på nuvarande nivå. Samtidigt hoppas vi att det med exempelvis bättre byggnadsisolering och bättre uppvärmningsteknik skall gå att hålla ökningen av energibehoven på en rimlig nivå. Prisstegringarna under den senaste tiden har troligen redan medfört en dämpning i förhållande till tidigare prognoser.

Med denna utgångspunkt måste vi ta ställning till hur det ökande energibehovet skall tillgodoses. För närvarande är vi till 75 procent beroende av importerad olja för vår energiförsörjning, och vi måste räkna med att oljan även under de närmaste 20–30 åren kommer att spela en dominerande roll för vår energiförsörjning.

De förändrade förhållandena på den internationella oljemarknaden och erfarenheterna från vinterns akuta kris har klargjort att samhället bör ta ett fastare grepp om även denna del av vår energiförsörjning med syfte att förbättra och förstärka vår försörjningssäkerhet. Detta kräver åtgärder över ett brett fält, där vissa ger resultat först på lång sikt.

Beredskapslagring av olja är ett sätt att lindra de påfrestningar på samhällets olika funktioner som följer med störningar i tillförseln på grund av internationella kriser. Genom av riksdagen godkända oljelageringsprogram har en omfattande lagring skett för framför allt krigs- och avspärrningsfallen. Vår beredskap inför fredskriser kommer att förbättras genom beslutet att successivt under perioden 1974/75–1976/77 bygga upp ett råoljelager på 3 miljoner kubikmeter. Denna råoljelagring kommer att ske i statlig regi. Inom överstyrelsen för ekonomiskt försvar förbereds också en utökad statlig lagring av färdigprodukter, framför allt eldningsolja.

Sveriges raffinaderikapacitet är internationellt sett låg. Erfarenheterna från vinterns kris har visat att detta är till nackdel både för energiförsörjningen och för försörjningen med råvaror till den petrokemiska industrin. Regeringen är därför positivt inställd till en ytterligare utbyggnad av raffinaderiindustrin.

Många företag visar i dag intresse för utbyggnaden. De förslag som hittills annonserats avser tillhoppa en utbyggnad av storleksordningen 35 miljoner ton. Utbyggnadsbehovet fram till år 1980 är av storleksordningen 10–15 miljoner ton. Regeringens politik kommer att vara att ytterligare utbyggnad skall ske planmässigt med hänsynstagande till viktiga samhälleliga intressen. Det projekteringsarbete som initierats av

Tisdagen den
19 mars 1974

*Om en orientering
rörande den fram-
tida energiförsörj-
ningen*

industridepartementet har jag redan nämnt. Regeringens avsikt är att före årets slut göra en samlad utvärdering av olika föreliggande utbyggnadsmöjligheter och på grundval härav avgöra vilka utbyggnader som skall medges.

Frågor om raffinaderiutbyggnad kan inte behandlas fristående från frågor om hur råoljeförsörjningen skall säkras. Sedan tre år tillbaka bedriver det halvstatliga bolaget OPAB borrhningar i Skåne, på Gotland och i Östersjön efter olja och gas. Ett annat halvstatligt bolag avser att bedriva borrhningar i bl. a. Nordsjön. Sverige har självfallet ett starkt intresse för samverkan med Norge beträffande fyndigheter utanför den norska kusten. Särskilt gäller detta när eventuella fyndigheter i de nordligare delarna aktualiseras. Man kan dock inte räkna med någon tillförsel från dessa områden förrän in på 1980-talet. Även andra områden än Nordsjön kan bli av intresse att bevaka.

Regeringen har tagit kontakter med olika oljeproducerande länder i Afrika och kring Persiska viken för att undersöka möjligheterna för långsiktiga överenskommelser. Dessa kontakter avser regeringen att intensifiera. En arbetsgrupp har bildats för att samordna ansträngningarna att säkra råoljetillförseln och den samverkar i sin tur med de organ som söker främja vår export.

Händelserna under vintern har aktualiserat frågan om de stora oljebolagens roll i oljeförsörjningen. Studier därav pågår eller förbereds i olika nationella och internationella organ. Jag har erfarit av handelsministern att resultaten härav och det kompletterande material som tas fram på svensk sida kommer att redovisas så snart arbetet avslutats.

Införandet av naturgas som energiråvara i Sverige skulle innebära en önskvärd ökning av riskfördelningen i vår energiförsörjning. Av olika kontakter har den med Sovjetunionen varit mest konkret. Kontakten med Sovjetunionen har haft den preliminära inriktningen att möjliggöra leveranser från slutet på 1970-talet. En naturgasimport förutsätter stora investeringar i rörledningar m. m. och kan ge utrymme för betydande svenska industrileveranser. En närmare bedömning av naturgasens roll i svensk energiförsörjning är svår att göra med hänsyn till den betydande osäkerhet som fortfarande finns i vad gäller den framtida pris- och kostnadsutvecklingen för såväl gas som alternativa energiråvaror.

Jag vill i detta sammanhang även nämna vårt samarbete med Polen, som traditionellt exporterar kol till Sverige. En utbyggnad av Stålverk 80 i Luleå kommer att aktualisera frågan om ökade kolleveranser från bl. a. Polen. För närvarande diskuteras möjligheterna att till Sverige överföra elkraft producerad i koleldade kraftverk i Polen. Frågan om att raffinera råolja i ett nytt polskt oljeraffinaderi diskuteras likaledes av svenska intressen.

En annan väg att minska vårt beroende av importerad olja är att öka den inhemska andelen i vår energiförsörjning, genom att t. ex. använda mer ved, torv, sopor och skogsavfall som bränsle. Dessa bränslen kan troligen inte få någon stor betydelse för försörjningen under normala betingelser. I en krissituation är de dock av stort värde. Vår försörjningsberedskap bygger på övergång till inhemska bränslen vid en utdragen och svår kris. Olika möjligheter att ta till vara deras energitillskott även under

Tisdagen den
19 mars 1974

*Om en orientering
rörande den fram-
tida energiförsörj-
ningen*

normala betingelser undersöks emellertid. Bl. a. har en arbetsgrupp tillsatts av jordbruksministern för att under våren granska möjligheten att spara och utvinna energi i samband med avfallshanteringen. Vattenkrafts-tillgångar som ännu inte har byggts ut kan ge ett viktigt tillskott. Det är dessutom ett alldeles rent energislag, som inte tär på uttömliga energiråvaror, vilket jag ser som en stor fördel. Det bör vara möjligt att med fortsatt tillgodoseende av berättigade miljöanspråk till en del dra nytta av dessa oanvända energitillgångar och därmed öka vår självförsörjningsgrad.

Utom vattenkraften är uranet vår enda inhemska uthålliga energikälla. Våra urantillgångar hör till världens största och innebär en betydande försörjningstrygghet på längre sikt. Tillgångarna har hittills inte varit kommersiellt intressanta på grund av sin låga halt. Frågan om huruvida de stigande uranpriserna under senare tid kan förändra denna bedömning kommer att aktualiseras när riksdagen nästa vår tar ställning till den fortsatta driften vid Ranstad.

Vi kan alltså konstatera att vi kommit in i ett skede där vi måste räkna med högre energipriser än tidigare och att vi också framdeles måste räkna med störningar i energitillförseln. Ytterst avtecknar sig frågan om detta är inledningen till ett skede, där energin både i vårt land och globalt kommer att få värdesättas på ett helt annat sätt än hittills i jämförelse med andra produktionsresurser. Även denna frågeställning bör bli föremål för analyser.

Klart är att energiförsörjningen i sin helhet nu kommit i ett läge som påfordrar att samhället skaffar sig ett starkare grepp över utvecklingen för att förbättra försörjningstryggheten och styra utvecklingen mot de politiska mål vi vill förverkliga.

Regeringen hoppas att det arbete jag här presenterat i huvudsak skall ge tillräckligt underlag för ett långsiktigt energiprogram våren 1975.

Herr PALM (s):

Fru talman! Ett tack till industriministern för det mycket utförliga svaret på min interpellation. Jag finner svaret mycket tillfredsställande, och det innehåller åtskilliga nyheter.

Frågan ställdes mot bakgrund av den uppgift som lämnades i pressen dagarna före vårsessionens öppnande i januari; det upplystes om att en stor och landsomfattande informations- och debattkampanj om de långsiktiga energifrågorna skulle genomföras innan propositionen i dessa frågor skulle läggas fram våren 1975. Industriministern har nu givit åtskilliga exempel på de initiativ på detta område som tagits i kanslihuset. Bl. a. har socialdemokratiska partiet och LO tillsatt en arbetsgrupp för att få fart på denna upplysningsverksamhet. De allra flesta av oss vill säkert uttala vår uppskattning över att en bred medborgardiskussion kommer till stånd i dessa frågor.

Redan de redogörelser som gavs av regeringen den 7 december 1973 i anslutning till ett par interpellationer som har refererats här gav många exempel på regeringens initiativkraft när det gäller att angripa våra energiproblem på såväl kortare som längre sikt. Dagens interpellationssvar utgör ett mycket värdefullt komplement till vad som anfördes från

Tisdagen den
19 mars 1974

*Om en orientering
rörande den fram-
tida energiförsörj-
ningen*

kammarens talarstol i december i fjol. Jag sätter särskilt värde på att kammaren på flera punkter fått en tidsplan som anger när de olika utredningarna kan förväntas föreligga färdiga.

Sedan jag ställde min interpellation i januari har vissa energiproblem fått en mycket uppmärksammas behandling. Jag tänker då speciellt på Nordiska rådets session i Stockholm i februari. Där behandlades energifrågorna ingående. Industriministern, som vid detta tillfälle lämnade en redogörelse för oljeprospekteringsfrågorna i Norden, ger i dagens interpellationssvar kanske ett mera summariskt besked när det gäller detta område, där en stor allmänhet väntar sig att mycket skall hända. Representanter för de nordiska socialdemokratiska partierna lade vid Nordiska rådets session fram ett medlemsförslag som innebär att Nordiska rådet skall be ministerrådet att lägga fram en värdering av möjligheterna till och formerna för ett nordiskt energi- och industrisamarbete samt att utreda ett eventuellt samarbete när det gäller gemensamt inköp av oljeprodukter.

Speciellt stort intresse tilldrar sig de borringar som bedrivs av det halvstatliga bolaget OPAB i Skåne, på Gotland och i Östersjön. Jag förstår svårigheterna att för dagen lämna någon mera detaljerad redogörelse för såväl beräknade fyndigheter som planerna för det fortsatta arbetet. En stor allmänhet följer med intresse detta projekt och känner säkert behov av en ökad information om detta lika nya som ovanliga projekt i svenskt näringsliv.

Med speciell tillfredsställelse har vi följt de åtgärder som vidtagits för att förbereda en fortsatt utbyggnad av våra kvarvarande vattenkrafttillgångar. Denna övergripande analys av dessa frågor framstår som ytterligt angelägen och kan skapa en välgörande klarhet för den fortsatta miljö- och energidiskussionen i vårt land. Vi kommer här att stå inför stora avvägningsfrågor och bör vägledas av en helhetssyn innan vi går till beslut.

Jag sätter särskilt värde på vad industriministern säger i slutet av sitt interpellationssvar, nämligen: "Klart är att energiförsörjningen i sin helhet nu kommit i ett läge som påfordrar att samhället skaffar sig ett starkare grepp över utvecklingen för att förbättra försörjningstryggheten och styra utvecklingen mot de politiska mål vi vill förverkliga."

Om det är något område där vi bör vara överens om att tillämpa en praktisk planhushållning, så är det på energiförsörjningens område; vi har redan gjort det på miljöpolitikens område. Vi möter här en verklighet som tvingar oss att planmässigt handskas med resurser som många tidigare ansåg helt outtömliga. En liknande planhushållningspolitik blir sannolikt nödvändig att pröva också på andra områden, men utvecklingen på energiförsörjningens område upplevs som särskilt påtaglig då den så direkt berör samtliga medborgare.

Herr talman! Jag vill än en gång tacka för det mycket innehållsrika svaret.

Med detta anförande, under vilket herr talmannen övertog ledningen av kammarens förhandlingar, var överläggningen slutad.

Tisdagen den
19 mars 1974

*Om vidgad demo-
krati inom de stat-
liga företagen*

Herr industriministern JOHANSSON erhöill ordet för att besvara herr Lövenborgs (vpk) den 11 januari framställda interpellation, nr 17, och anförde:

Herr talman! Herr Lövenborg har frågat mig om jag är beredd att ge riksdagen en redovisning av de skäl som ligger bakom företagsdemokrati-delegationens nedläggning och på vilket sätt man i fortsättningen kommer att agera i strävandena att vidga demokratin inom den statliga företagsamheten.

I motiveringen för sin fråga säger herr Lövenborg bl. a. att företagsdemokratidelegationen skall läggas ned och ersättas med ett speciellt organ inom Statsföretagens förhandlingsorganisation (SFO).

Herr Lövenborg har tydligen blivit felinformerad. Något beslut om nedläggning har inte fattats. Vidare har det aldrig diskuterats att överföra verksamheten till något organ inom SFO men väl till ett utvecklingsråd, där SFO är en av parterna och där de fackliga organisationerna är den andra parten. De företagsdemokratiska frågorna är enligt min uppfattning mycket betydelsefulla, och jag är därför glad att kunna tillrättalägga de missuppfattningar som nu tydligen råder rörande delegationens framtid.

Delegationen, som tillsattes år 1968, har nu varit verksam i drygt fem år. Under denna tid har delegationen haft både med- och motgångar. Orsakerna till de svårigheter eller den tröghet som man i vissa fall noterat har varit bl. a. sådana faktorer som

1. bristande praktisk kunskap om vilka former av företagsdemokratis-ka system som bör tillämpas,
2. traditionell tröghet vid organisationsförändringar,
3. det personliga relationsproblemet,
4. bristande träning i att arbeta i en demokratisk arbetsorganisation,
5. brist på förståelse för ägarens målsättning och önskemål,
6. ett visst motstånd mot den maktförskjutning till de anställdas fördel som inte bara är en logisk följd av en fördjupad företagsdemokrati, utan också sammanhänger med förändringar i arbetarskyddslagen, lagen om styrelserepresentation, förslaget om arbetstagarkonsulter samt arbets-rättskommitténs arbete.

Samtidigt som man konstaterar att delegationen mött svårigheter eller tröghet är det väsentligt att påpeka att den också kunnat genomföra framgångsrika försök. Försöken, framför allt inom Tobaksbolaget, har varit föremål för ett stort intresse, såväl nationellt som internationellt.

De försök delegationen hitintills varit engagerad i har emellertid enligt delegationen inte givit tillräckligt underlag för att dra några generella slutsatser, vilka kan ligga till grund för regeringens och riksdagens handlande. I en skrivelse till mig föreslår därför delegationen, efter att ha motiverat sitt beslut också mot bakgrund av tillkomsten av löntagarorga-nisationernas företagsdemokratiska handlingsprogram, att jag tar upp överläggningar med berörda arbetsmarknadsorganisationer angående möj-ligheterna att skapa en permanent organisation under arbetsmarknads-parternas gemensamma ledning för de arbetsuppgifter som delegationen hittills svarat för. I skrivelsen sägs också att utgångspunkten måste vara

Tisdagen den
19 mars 1974

*Om vidgad demo-
krati inom de stat-
liga företagen*

att kontinuiteten i det pågående utvecklingsarbetet tillvaratas och att statsmakterna även fortsättningsvis lämnar ekonomiskt stöd till verksamheten i erforderlig utsträckning.

Jag konstaterar än en gång att något beslut om nedläggning av delegationens verksamhet inte fattats. Vad som skett efter det att delegationens skrivelse kommit in är att jag tagit initiativ till förhandlingar mellan arbetstagarernas organisationer och SFO för att få klarlagt om det finns förutsättningar för att skapa ett organ av det slag delegationen tänkt sig. I det sammanhanget har jag efter diskussioner med arbetstagarernas organisationer preciserat vilka krav jag anser bör vara uppfyllda för att företagsdemokratidelegationen skall kunna avvecklas. Dessa förhandlingar pågår nu, och jag är inte beredd att avslöja något om innebörden i de krav jag ställt, men jag kan försäkra herr Lövenborg att det inte är fråga om någon reträtt från de företagsdemokratiska målsättningarna. Först om parterna kommer överens och eventuellt genom ett avtal preciserar ett handlingsprogram som ligger inom ramen för de krav jag ställt, är jag beredd att föreslå Kungl. Maj:t att delegationens arbete förs över i nya former. Så länge förhandlingar pågår är frågan inte aktuell.

Låt mig slutligen säga att företagsdemokratifrågan är både svår och fascinerande. Den kommer att alltmer engagera människorna i arbetslivet. Inte minst den unga, välutbildade generationen, som går ut i arbetslivet, kommer att ställa krav på inflytande över sitt arbetsliv. Detta bör uppfattas som positivt och ger också anledning för oss att ta ett politiskt ansvar. Jag planerar att kalla ledande representanter för såväl arbetstagare som arbetsgivare inom det statliga bolagsområdet till en speciell grupp med uppgift såväl att följa försöksverksamheten i de statliga bolagen som att överblicka vad som sker inom det företagsdemokratiska området på arbetsmarknaden i övrigt, både nationellt och internationellt.

Herr LÖVENBORG (vpk):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för svaret på min interpellation. Den framställdes på grundval av uppgifter i pressen om att den s. k. företagsdemokratidelegationen kommer att läggas ner och ersättas med någonting annat.

I svaret säger statsrådet att jag är felinformerad och att något beslut om delegationens nedläggning inte har fattats. Vidare korrigerar han uppgiften om att delegationen skall ersättas av ett speciellt organ inom Statsföretagens förhandlingsorganisation (SFO).

Allt kan självfallet dementeras så länge beslut inte är fattat, men jag noterar de tillrättalägganden som statsrådet gör. Det bör emellertid noteras att det som håller på att ske har uppfattats exakt på samma sätt av Aftonbladet som i en kommentar den 20 december skrev följande:

”Delegationen för företagsdemokrati i de statliga företagen ska läggas ner och ersättas med ett speciellt organ i Statsföretagens förhandlingsorganisation (SFO).

I praktiken kanske inte detta beslut spelar någon större roll, eftersom delegationens verksamhet under de senaste åren effektivt saboterats av Statsföretags ledning.

Men i realiteten är det naturligtvis fråga om en skandal, jämförbar med

nedläggningen av låginkomstutredningen.

Delegationen startade nämligen sin verksamhet under goda förutsättningar och de första projekt man gav sig i kast med, bl. a. vid tobaksfabriken i Arvika, ledde av allt att döma till goda resultat och gav värdefulla erfarenheter.

Den snävt lönsamhetstänkande direktion som tillträdde i Statsföretag för några år sedan fann emellertid delegationens arbete irriterande och störande. Direktionen kunde dessutom räkna på stöd från vissa tjänstemannagrupper, inte minst arbetsledare, som ansåg sin ställning i företagen hotad.

Till det mest ledsamma hör att industridepartementet, som varit delegationens huvudman, uppenbarligen inte kunnat ge delegationen det stöd den behövt.

Om man ska dra in några personer i sammanhanget får man konstatera – med besvikelse – att inrikesminister Rune Johansson gett efter för den tydligen avsevärt mera viljestarke direktör Sköld i Statsföretag.”

Jag finner det faktiskt något märkligt att en tidning som är både regeringen och LO synnerligen närstående också har fått det hela så om bakfoten.

På samma sätt har det uppfattats av tidningarna Statsanställd och Metallarbetaren, så också av många anställda i flera statliga bolag. Det gäller personer som har skrivit till industriministern Rune Johansson. I ett brev från anställda i Tobaksbolaget frågar man sig hur ”Statsföretag har agerat för att få delegationen till stupstocken”. Och när de ASSI-anställda i Karlsborg hade fackföreningsårsmöte för ungefär en månad sedan var just delegationens nedläggning en av de stora diskussionsfrågorna. Avdelningens ordförande ställde också frågan om industriministern fallit undan för några irriterade direktörer, och i ett uttalande uttryckte man sig så här:

”Som anställda vid ett statligt företag kräver vi en öppen redovisning av omständigheterna kring delegationens nedläggning. Vi frågar oss hur den påtänkta nya organisationen ska se ut. Vilka garantier mot ett allt för stort inflytande från direktörer och företagsledare kommer att skapas?”

Jag kunde ta en lång rad citat som visar att man på många håll fått intryck av att delegationen skall läggas ned, och att så kan ske förnekar ju inte heller statsrådet. Beslut har bara ännu inte fattats.

Jag skall emellertid lämna frågan om hur man på olika håll har tolkat den senaste fasen i utvecklingen. Det är tydligen på sin plats att försöka skingra dimmorna. Det viktigaste är ju vad som nu kommer att ske.

Ja, statsrådet noterar i svaret en rad orsaker till att det har gått så trögt med den företagsdemokratiska processen i statsföretagen. Dit hör exempelvis ”traditionell tröghet vid organisationsförändringar”, som det står, ”brist på förståelse för ägarens målsättning och önskemål” – ägaren är alltså i samtliga fall staten – och slutligen ett ”visst motstånd mot den maktförskjutning till de anställdas fördel som inte bara är en logisk följd av fördjupad företagsdemokrati, utan också sammanhänger med förändringar i arbetarskyddslagen, lagen om styrelserepresentation, förslaget om arbetstagarkonsulter samt arbetsrättskommitténs arbete”.

Samtliga de skäl för långsamheten i processen som statsrådet åberopar

Nr 42

Tisdagen den
19 mars 1974

*Om vidgad demo-
krati inom de stat-
liga företagen*

Tisdagen den
19 mars 1974

*Om vidgad demo-
krati inom de stat-
liga företagen*

i svaret kan spela sin roll men att motståndet mot en maktförskjutning till de anställdas fördel, det medvetna motståndet från direktörer och byråkrater i de statliga företagen, har spelat en avgörande och negativ roll torde stå klart.

Det finns ingen anledning att dölja hur det i verkligheten står till inom betydande delar av den statliga företagsamheten. Där sitter folk i ledningarna som fortfarande har de USA-importerade 31 teserna som ledstjärna och även agerar utifrån dessa.

I en debatt om samma frågor i fjol sade statsrådet att en fungerande demokratisering förutsätter i det närmaste ett nytt sätt att tänka och en "radikal brytning med den traditionella uppfattningen om hur beslutsfattande skall ske i företagen".

Vi kan vara överens om att den definitionen är riktig. Vi kan också vara överens om — jag hoppas i varje fall det — att de som har svårt att bryta med den traditionella uppfattningen inte är arbetarna. Från det hållet har man tvärtom gjort allt för att bryta med den traditionella auktoritära uppfattningen. Det var som bekant ett framträdande krav under den stora gruvstrejken i Malmfälten och det framföres jämt och ständigt när man samtalar med lönearbetare både i statliga och i privata företag.

Det är alltså topparna — direktörerna, disponenterna och en rad andra i ledande funktioner — som har slagit till bromsarna och som med näbbar och klor motarbetar det naturliga, nämligen att statens egna företag skall gå i spetsen för att utveckla demokratin.

Men när jag säger detta vill jag inte generalisera. Jag har också träffat personer i högt uppsatta företagsledande funktioner som har visat förståelse för de krav som ställs, som uppger sig vara öppna för en helt ny syn när det gäller demokratis utveckling. Men allt tyder på att ledande och tongivande krafter inom de statliga företagen tänker borgerligt på det här området, agerar utifrån den traditionella arbetsköparrollen. Då är det naturligt att man ser en aktiv demokratiseringsprocess som något hotfullt som måste motarbetas.

Det är mot den bakgrunden inte underligt att den senaste utvecklingsfasen när det gäller företagsdemokratidelegationen inger oro hos de anställda, som ställer frågan om vem som är på väg att vinna. Är det demokratins motståndare eller är det de som verkligen vill att det skall bli ett demokratiskt genomslag inom statsföretagen?

Vad vi av svaret har fått bekräftat är att man diskuterar att delegationen skall upphöra eller att den formellt skall slussas in i ett annat organ. Aftonbladet har karkateriserat den senaste fasen som en skandal jämförbar med nedläggningen av låginkomstutredningen. De förhandlingar om avtal som statsrådet talar om i slutet av svaret kommer väl att visa om det inte ligger till så, och jag vill avslutningsvis fråga statsrådet när dessa förhandlingar kan vara klara och de nya djärva målsättningarna presenteras.

Herr industriministern JOHANSSON:

Herr talman! Jag är beredd att godta en missuppfattning, om man är villig att erkänna att det är en missuppfattning och att man har fått ett

tillrättaläggande. Jag tycker att det skulle varit på sin plats att herr Lövenborg hade givit uttryck för att han nu har fått klarhet i vad som ligger bakom. Det hjälper inte att en rad andra personer också har missuppfattat situationen; av vilken anledning vet jag inte.

Jag kan hänvisa till ett pressmeddelande som företagsdemokratidelegationen utgav den 18 december 1973. Där står:

”I en skrivelse till industriministern föreslår företagsdemokratidelegationen att departementet upptar överläggningar med SFO och löntagarorganisationerna om att få till stånd en mera permanent organisation för den verksamhet delegationen hittills bedrivit.”

Jag behöver inte läsa ytterligare; man går vidare in på en redovisning av bakgrunden till förslaget och det läge delegationen nu befinner sig i. Men det väsentliga är ju att man tillskrivit industriministern och begärt att han skall uppta överläggningar med SFO och löntagarorganisationerna.

Det finns inget annat faktaunderlag mig veterligt för de kommentarer som gjorts och för de slutsatser som dragits. Det ger mig anledning att säga, att självfallet har vi tagit upp överläggningar med organisationerna. Vi har haft en sammankomst med representanter för LO, för de berörda fackförbunden och för de lokala fackliga avdelningarna, där vi har diskuterat förutsättningarna för en sådan överenskommelse. I anslutning till dessa överläggningar och de synpunkter som framförts från fackligt håll har jag formulerat de krav i tolv punkter som jag här nämnde och som jag har ställt och kommer att ställa i de fortsatta överläggningarna. Jag är inte beredd att vidta någon ändring av dessa punkter utan att jag är överens med parterna.

Detta tycker jag för herr Lövenborg borde vara en tillräcklig garanti för att jag inte på något sätt har för avsikt att släppa den här frågan eller göra avkall på den målsättning för det företagsdemokratiska arbetet som regeringen har satt upp och som ligger i Statsföretags målsättningsprogram för företagsdemokratien. Målsättningsprogrammet anser jag vara helt tillfredsställande. Däremot är jag inte nöjd med utvecklingen - det skall jag gärna medge till herr Lövenborg. Jag kommer självfallet att verka i den riktningen att också de praktiska resultaten står i bättre överensstämmelse med den målsättning som vi har för detta arbete.

Herr LÖVENBORG (vpk):

Herr talman! Det sista var kanske särskilt värt att notera, liksom att statsrådet inte är nöjd med utvecklingen på detta område. Det är åtskilliga andra som inte heller är nöjda, framför allt de många arbetarna i de stora statsindustrierna - det vet jag av personlig erfarenhet.

Jag har noterat de tillrättalägganden som statsrådet gör i svaret till mig. Utvecklingen får visa vad som kommer att ske.

Det är värt att notera att statsrådet också säger att det inte kommer att göras avkall på de företagsdemokratiska målsättningarna. Det är bra men det räcker inte! Vad de anställda framför allt kräver är inte att det inte görs reträtter utan att det sker framsteg, att deklarationer och program som man viftat med under ganska lång tid förankras i det levande livet hos människor av kött och blod i gruvor, på fabriker och i

Tisdagen den
19 mars 1974

*Om vidgad demo-
krati inom de stat-
liga företagen*

verkstäder. Program har funnits, men tyvärr har viljan på många håll saknats, och då måste man, såsom många har gjort, fråga sig vad som ligger bakom den senaste fasen och om det finns risker för att det är de som inte vill ha ökad företagsdemokrati som är på väg att få övertaget.

De anställda vid Tobaksbolaget i Arvika har i ett öppet brev ställt sig frågan om ett överförande av delegationen på något annat organ skulle vara det trollspö som skulle kunna förändra attityden hos dem som inte delar ägarens och de anställdas gemensamma uppfattning om ökat inflytande för de anställda.

Det har ju kommit åtskilliga brev till industridepartementet i den här frågan — det vet jag. Många ställer sig frågan: Vad kommer nu att ske? Till de misstänksamma — och jag tycker det är underligt att också han har fått det hela om bakfoten eller ser faror som inte borde finnas — hör bl. a. Lars Erik Karlsson, en av delegationens experter. Han skildrar på ett uppseendeväckande sätt det motstånd som delegationen tidigare har mött i hela sin verksamhet och ställer också frågan om vad som är på väg att ske. Han återger sina synpunkter i tidningen Arbetet.

I en minnesanteckning, översänd från Statsföretag AB, från ett kontaktgruppsmöte med delegationens ledning återges bl. a. följande: ”Per Sköld framhöll att den verksamhet som nu bedrivs inom delegationen undan för undan måste överföras på Statsföretag och man behöver precisera hur länge delegationens verksamhet kommer att fortgå. Från Statsföretag framhölls att man måste kräva full lojalitet från experternas sida såväl mot delegationen och dess direktiv som mot Statsföretag och de enskilda företagen.

Vi avkrävdes alltså lojalitet av personer som ända sedan de kom in i bilden agerat fientligt mot alla former av verkligt personalinflytande — — —.

I juni 73 förnyade Sköld sina propåer och avsände ett (på departementet icke diariefört) brev till Rune Johansson i vilket han krävde att delegationen skulle avvecklas.

Efter en under tre månader pågående (och för oss i expertgruppen hemlighållen) kontaktverksamhet mellan Industridepartementet, Statsföretag m. fl. ska nu Sköld få som han vill. Varken de lokala parterna i försöksföretagen, vi experter eller berörda fackförbund var informerade före det reella avgörandet. Statsföretags ledning avser nu — att införa s k ’samverkanssystem’ som innebär att man vill sprida modellen för styrelserepresentation i minoritetsställning nedåt i företagen. Denna manipulativa modell innebär bl a att chefspersoner alltid ska vara i majoritet i partssammansatta beslutsgrupper och det slutliga avgörandet alltid ligga hos ledningen.”

Det här är ju en mycket amper kritik av vad som har skett och den framförs från en av experterna i delegationen. Det är ingen tvekan om att han också tolkar det som håller på att hända som en seger för företagsdemokratins motståndare. Jag hoppas att han har fel. Det är rätt allvarligt att sådant här kommer fram från en som rimligtvis borde ha haft ganska god insyn i ”spelet bakom kulisserna”. Har det verkligen varit så här kärt? Har det funnits ett så aktivt motstånd som en av experterna här försöker göra gällande?

Tisdagen den
19 mars 1974

Om ianspråktagande av nedlagda eller otillräckligt utnyttjade vattenkraftverk

Vi är från vårt håll anhängare av statsdriften — det vet statsrådet mycket väl. Vi välkomnar varje steg i den riktningen, och just därför finns det anledning att reagera mot att folk med borgerliga värderingar agerar så att statsdriftens anseende diskrediteras. Vi vill — som jag sade tidigare — att den skall vara föregångare också på det företagsdemokratiska området, men då är det alldeles tydligt att man från arbetarrörelsens sida mera bestämt måste ta itu med vissa kretsar som finns inom statsdriftens ram.

Jag hoppas att det nya som statsrådet skisserar i slutet av sitt svar också innebär att man tar rejäla och bestämda tag mot de konservativa krafter som lägger hinder i vägen för en sundare utveckling.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 13 Om ianspråktagande av nedlagda eller otillräckligt utnyttjade vattenkraftverk

Herr industriministern JOHANSSON erhöll ordet för att besvara herr *Leuchovius'* (m) den 24 januari framställda interpellation, nr 29, och anförde:

Herr talman! Herr Leuchovius har frågat mig om jag anser att åtgärder bör vidtagas för att ianspråktaga den icke obetydliga och miljövänliga energireserv som finns i ej utnyttjade utbyggnader av våra många vattendrag, t. ex. nedlagda eller otillräckligt utnyttjade små kraftstationer och kvarnar.

Bakgrunden till herr Leuchovius' fråga är den oro som vårt stora oljeberoende inger i en tid då oljan tillgrips som ekonomiskt och politiskt vapen. Låt mig inledningsvis slå fast att jag helt delar interpellantens uppfattning att vi måste söka efter alternativa energikällor till oljan och att vi måste sträva efter ett bättre utnyttjande av energin. I mitt svar tidigare i dag till herr Palm på hans interpellation om den framtida energiförsörjningen har jag redogjort för det utredningsarbete som pågår inom energiområdet med sikte på att regeringen nästa vår skall kunna förelägga riksdagen ett förslag till långsiktigt energipolitiskt program.

Herr Leuchovius tar i sin interpellation upp möjligheterna att ta i anspråk även mycket små vattenkraftstillgångar. Jag vill först helt allmänt svara att intresset för att bygga ut vattenkraften naturligtvis ökar när kostnaderna för alternativ elproduktion stiger.

Utbyggnadsprojekt som tidigare har bedömts som inte lönsamma kommer nu helt säkert att aktualiseras. Jag vet att vid den genomgång av utbyggnadsmöjligheterna som Svenska kraftverksföreningen och statens vattenfallsverk nu gör så inventerar man inte bara länkbara större projekt utan även mindre projekt i de s. k. skogsälvarna. Även sådana utbyggnader måste givetvis bedömas från miljö- och naturvårdssynpunkt. Enligt vad jag inhämtat överväger naturvårdsverket att under våren och sommaren göra en särskild undersökning av skogsälvarna som belyser dessa synpunkter.

Herr Leuchovius tar speciellt upp möjligheterna att bättre utnyttja

Tisdagen den
19 mars 1974

*Om ianspråktagan-
de av nedlagda eller
otillräckligt utnytt-
jade vattenkraft-
verk*

befintliga eller nedlagda småkraftverk och t. o. m. gamla kvarnar. Utan att gå närmare in på de bedömningar som måste göras i detta sammanhang vill jag peka på ett par faktorer av väsentlig betydelse. Med de kostnader för arbetskraften som vi har att räkna med är det från lönsamhetssynpunkt inte längre tänkbart att driva enstaka kraftverk med bemanning. Därför har man successivt gått över till att automatisera driften. De tekniska installationer som detta kräver är emellertid så pass omfattande att små kraftverk ter sig olönsamma även vid en långt gående automatisering av driften. Vidare är småkraftverken ofta byggda enbart för lokal produktion. Om de skall anslutas till och samköra med riksnätet måste de kompletteras med bättre reglerutrustning och — av säkerhetsskäl — även med viss skyddsutrustning, så att stationen automatiskt kopplas ur vid fel på närliggande delar av riksnätet. De erforderliga moderniseringarna och ombyggnaderna, som således ofta är föranledda av säkerhetsskäl, blir kostsamma, särskilt om det rör sig om mycket små kraftstationer. Jag tror därför att det framdeles blir svårt att annat än i undantagsfall utnyttja dessa små stationer för samkörning med riksnätet.

Herr LEUCHOVIUS (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka industriministern för svaret på min interpellation.

Bakgrunden är mycket riktigt den som framgår av svaret, nämligen oron över vårt stora oljeberoende, som ger oss problem både ekonomiskt och miljömässigt men även politiskt. Det har vi ju fått erfara under den senaste tiden. Jag delar helt industriministerns uppfattning att vi bör försöka göra oss mindre beroende av oljan och med större kraft än tidigare söka efter egna alternativa energikällor och ett bättre utnyttjande av dessa. Det är med glädje jag konstaterar att vi har samma uppfattning där. Jag hälsar också med tillfredsställelse redogörelsen för vad som pågår i fråga om inventeringar och utredningar inom energiområdet. Av svaret framgår bl. a. att Svenska kraftverksföreningen och statens vattenfallsverk håller på med en inventering, som även berör mindre projekt. Naturvårdsverket tycks vara inne på liknande undersökningar av våra s. k. skogsälvar.

Även om jag, vilket framgår av interpellationen, inte vill medverka till att alla våra älvar kommer att exploateras, så tror jag ändå att ett stort dolt och i dag inte utnyttjat energitillskott finns där.

Jag har i första hand med min interpellation velat påtala och rikta uppmärksamheten mot det stora slöseri med våra energitillgångar som det innebär att ett stort antal mindre och medelstora kraftverk i vårt land i dag är dåligt utnyttjade eller t. o. m. helt nedlagda. Kvarnarna som oftast hörde ihop med många av dessa kraftverk har ju mestadels för länge sedan tystnat. Nedläggningen av många av dessa kraftverk har skett i konkurrens med den billiga olja vi tidigare haft tillgång till. Ca 25 procent av vår elkraft har under senare år producerats i oljeeldade värmekraftverk.

Dagens oljepris gör lönsamheten, även för mindre vattenkraftverk, bättre än tidigare. En liter olja ger t. ex. 4 kWh. Men jag tror för min del att det också behövs större förståelse och villighet — kanske även

skyldighet — från våra större kraftbolag och eldistributörer än vad som hittills visats när det gäller att köpa upp denna elkraft till priser som ligger i nivå med vad andra alternativa energikällor kan producera den för. De mindre elkraftsproducenterna har i de flesta fall ingen annan köpare eller möjlighet att avsätta sin produktion än till de på orten rådande oftast större kraftverken.

Jag förstår mycket väl att det behövs en viss automatik, skyddsutrustningar och säkerhetsanordningar även för dessa mindre kraftverk vid nätanslutning, och detta tycker jag är helt riktigt. Med vårt tekniska kunnande borde detta inte vara några oöverstigliga hinder. Lösningar har ju redan presenterats som är både relativt enkla och billiga.

Visst kan det råda delade meningar om vad som menas med små kraftverk och hur små det är lönsamt att driva. Jag har i min interpellation åberopat Tidans vattenreglering. Jag har inte räknat med några vattenfall där produktionen understiger 100 kWh. I denna reglering finns kraftstationer med en utnyttjad effekt på ca 600 kWh.

Det finns ett gammalt ordspråk som säger: Många bäckar små gör en stor å. Jag tror att detta kan åberopas även på den fråga jag har tagit upp. Om vattenfallen bara vid detta vattendrag, Tidån, utnyttjas enligt en gjord vattenreglering skulle detta spara 7 000 ton olja årligen. Liknande förhållanden är relaterade i en motion från Örebro län. Den pekar på samma tendens, och det är faktiskt en vanlig företeelse i dag i hela landet. Varför skall man inte utnyttja dessa möjligheter att skaffa energi? Säkert finns här ett icke obetydligt tillskott.

Vi vet alla att vattenkraften inte förorsakar några störningar i omgivningen som påverkar miljö och hälsotillstånd. Denna energiproduktion är ren och tyst, den förnyar sig själv och tär varken på vår valutareserv eller på jordens energiförråd.

Herr talman! Jag ber än en gång att få tacka industriministern för en positiv syn på det problem som jag tagit upp i min interpellation. Jag har av svaret dragit den slutsatsen att herr statsrådet är beredd att medverka till ett bättre utnyttjande av dessa energiresurser.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 14 Föredrogs och hänvisades Kungl. Maj:ts propositioner
nr 32 till näringsutskottet,
nr 35 till konstitutionsutskottet samt
nr 42, 43 och 54 till näringsutskottet.

§ 15 Föredrogs, men bordlades åter konstitutionsutskottets betänkande nr 17, finansutskottets betänkanden nr 5–11, skatteutskottets betänkanden nr 4, 8 och 9, lagutskottets betänkande nr 6, socialförsäkringsutskottets betänkanden nr 9 och 10, kulturutskottets betänkanden nr 1–4, utbildningsutskottets betänkanden nr 1–3 och 9, trafikutskottets betänkanden nr 2 och 5 samt näringsutskottets betänkanden nr 4–6.

§ 16 Föredrogs och bifölls interpellationsframställningen nr 53.

Nr 42

Tisdagen den
19 mars 1974

Om ianspråktagande av nedlagda eller otillräckligt utnyttjade vattenkraftverk

§ 17 Herr talmannen meddelade att på föredragningslistan för morgondagens sammanträde skulle kulturutskottets betänkanden nr 1–4 samt trafikutskottets betänkanden nr 2 och 5 i nu angiven ordning sättas sist.

§ 18 Interpellation nr 54 om utbyggnad av familjevårdshemmen

Ordet lämnades på begäran till

Herr PETTERSSON i Västerås (vpk), som yttrade:

Herr talman! Kriminalvårdsstyrelsens ökade satsning på öppna vårdformer måste hälsas med tillfredsställelse. I annonser och på annat sätt har kriminalvårdsstyrelsen gått ut för att anskaffa enskilda hem för placering av relativt svårt socialt skadade kriminalvårdsklienter. Sedan mitten av 1960-talet har prövats olika boendeformer för detta klientel. Det är frivårdshotell, inackorderingshem, övergångslägenheter och familjevårdshem.

Kriminalvårdsstyrelsen satsar nu särskilt på familjevårdshemmen, och samtidigt lättar trycket på anstaltsvården. En fortsatt utbyggnad av denna vårdform borde bli ett alternativ till fängelset, en bättre vårdform än fängelset och en betydligt billigare. Tidigare erfarenheter tyder på att den öppna vårdformen bör ge bättre resultat än anstaltsvården. Det är också mycket viktigt att en åtalad person ges möjlighet till olika alternativ inom frivården.

För att kriminalvårdsstyrelsens lovvärda satsning på familjevårdshemmen skall leda till önskat resultat krävs ett utökat samarbete mellan de olika vårdgrenarna i samhället (kriminalvård, socialvård, arbetsvård osv.). Det krävs även att de totala vårdresurserna utnyttjas och anpassas till individens behov. Med den ansvarsfördelning som i dag råder är satsningen på familjevårdshemmen i hög grad beroende av samarbetet med kommunerna och de sociala nämnderna, inte minst när det gäller de ekonomiska frågorna. Kostnaderna för familjevårdshemmet blir enligt kriminalvårdsstyrelsen omkring 70–80 kronor per dygn och person mot 150–200 kronor i anstalt.

Kriminalvårdsstyrelsens disponerade medel för stödåtgärder räcker endast till att skapa vissa praktiska förutsättningar för vård. För insatser härutöver måste således samhällets övriga resurser tas i anspråk för att möjliggöra hjälp och stöd, som nu i den aktuella vårdformen angående familjevårdshemmen. De ekonomiska ansvarsfrågorna är inte klarlagda. Om det är kommunerna som skall svara för kostnaderna för familjevårdshemmen, så finns det anledning att antaga att deras ekonomiska problem kommer att verka som en broms för utvecklingen. I alla händelser krävs klara besked för att utbyggnaden av familjevårdshemmen skall kunna bli ett alternativ till anstaltsvården.

Med hänvisning till det anförda hemställer jag om kammararens tillstånd att till herr justitieministern få ställa följande frågor:

1. Hur bedömer statsrådet förutsättningarna för utbyggnaden av familjevårdshemmen inom de närmaste åren?

2. Vill statsrådet medverka till att den ekonomiska ansvarsfördel-

ningen för denna vårdform klarlägges med inriktning att kostnaderna för densamma bör helt täckas av staten?

Denna anhållan bordlades.

Nr 42

Tisdagen den
19 mars 1974

§ 19 Interpellation nr 55 om skydd mot onödigt intrång vid vägbygge

Ordet lämnades på begäran till

Herr WENNERFORS (m), som yttrade:

Herr talman! Vägmyndigheternas — såväl statliga som kommunala — sätt att draga de allmänna vägarna över privatägda marker har på senare år tilldragit sig allt större och för myndigheterna föga smickrande uppmärksamhet. För statens del står vägverket i förgrunden. Jag vill erinra om händelserna vid Fållan, som gick så långt som till demonstrationer och polisuppbåd mot folket. Det måste hos många människor finnas en djup förtvivlan, innan de ger uttryck åt sina känslor på så våldsamt sätt som här skett. Det finns också många andra exempel på stillsammare men i alla fall klara protester mot vägmyndigheterna. Man skulle vara benägen att tro, att myndigheterna skulle taga varning av det inträffade och vinnlägga sig om större försiktighet i sitt agerande. Så är emellertid alls inte fallet. Tvärtom synes det som om vägmyndigheterna skulle gå fram med en tilltagande hårdhet.

Särskilt kännbar blir denna brist på hänsyn, när vägar dras rakt genom tätbebyggelse eller för bebyggelse lämpade områden, egna hem rives och människor tvångsförflyttas. I synnerhet för äldre människor är det svårt att ryckas bort från den invanda miljön. Inte ovanligt är det att för hushålls- och industribehov värdefulla grundvattenstillgångar fördärvas och att markområden försumpas. Det förekommer också att andra naturtillgångar, såsom mineralier med potentiellt stora värden, spolieras för långliga tider.

Kampen för miljön och kraven på naturvård har dess bättre på senaste tid medfört att regeringen i något enstaka fall ingripit mot ren vandalisering, något som också skall noteras.

I den nya väglagen har i 13 § föreskrivits: "Vid byggande av väg skall tillses, att vägen får sådant läge och utförande att ändamålet med vägen vinnes med minsta intrång och olägenhet utan oskäligen kostnad." Av departementschefens motivering framgår, att minsta intrång och olägenhet avser "för annan", såsom det också uttrycktes i den tidigare lagen om allmänna vägar från år 1943. I första hand måste med "annan" avses markägaren men givetvis även i andra hand andra intressenter. Om denna lagbestämmelse skall vara något skydd för markägaren måste den givetvis av myndigheterna beaktas och största varsamhet visas med tanke på den svaga ställning en enskild person i allmänhet intar gentemot en med stora personella och finansiella resurser utrustad statlig maktapparat av vägverkets typ. I alla händelser måste den ges en sådan tillämpning att den inte i onödan tillfogar människor, natur och egendom svåra, kanske obotliga skador. Väglagens 13 § får inte bli en död bokstav. Människor, som kommer i kontakt med väglagen skall inte behöva leva

Tisdagen den
19 mars 1974

*Utsträckt
motionstid*

under trycket att det inte lönar sig att framföra invändningar och erbjuda alternativ, därför att det i alla fall inte tas hänsyn till deras krav eller önskemål, därför att markägarsammanträdena är rena skenföreställningar och därför att opposition bemöts med osakliga argument.

Med anledning av redan inträffade händelser och vad som nu senast är på gång t. ex. på riksväg 15 vid Påskallavik finner jag det angeläget att riksdagen får en redogörelse för hur bestämmelserna i 13 § väglagen tillämpas i praktiken och på vilket sätt regeringen tänker ingripa för att åstadkomma ett bättre skydd för enskildas intressen, för kollektiva behov och för miljö och natur.

Under hänvisning till det anförda får jag anhålla om kammarens tillstånd att till herr kommunikationsministern få ställa följande frågor:

1. Är statsrådet villig att ge kammaren en redogörelse för riktlinjerna för hur markägare, kollektiv, miljö och natur skall skyddas mot onödiga intrång och olägenheter vid vägbyggen?

2. Anser statsrådet att tillämpningen av 13 § i väglagen är i överensstämmelse med vad riksdagen avsåg vid lagens antagande?

Denna anhållan bordlades.

§ 20 Utsträckt motionstid

Ordet lämnades på begäran till

Herr LEUCHOVIUS (m), som yttrade:

Herr talman! Jag tillåter mig hemställa att kammaren ville besluta att tiden för avgivande av motioner i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1974:32 med förslag till gruvlag m. m. måtte med hänsyn till ärendets omfattning utsträckas till första plenum efter lördagen den 30 mars.

Denna hemställan bifölls.

§ 21 Anmälades och bordlades Kungl. Maj:ts propositioner

Nr 56 med förslag till lag om identitetsbeteckning för juridiska personer m. fl.

nr 59 angående godkännande av miljöskyddskonvention mellan Danmark, Finland, Norge och Sverige, m. m.

Nr 67 angående förberedelser för folk- och bostadsräkning 1975

Nr 80 angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1974/75

§ 22 Anmälades och bordlades

Försvarsutskottets betänkanden

Nr 12 med anledning av propositionen 1974:1 angående anslag m. m. för budgetåret 1974/75 inom handelsdepartementets verksamhetsområde såvitt gäller ekonomiskt försvar

Nr 13 med anledning av propositionen 1974:30 angående livränta till vissa personer

Nr 3 i anledning av propositionen 1974:1 i vad avser framställningar för budgetåret 1974/75 till arbetarskyddsstyrelsen, yrkesinspektionen och statens arbetsklänik jämte motion

Tisdagen den
19 mars 1974

Inrikesutskottets betänkanden

Nr 2 i anledning av propositionen 1974:1 i vad avser anslag för budgetåret 1974/75 till arbetsmarknadsdepartementet m. m.

Nr 3 i anledning av Kungl. Maj:ts i propositionen 1974:1 gjorda framställningar om anslag till arbetsmarknad m. m. jämte motioner

§ 23 Anmälde och bordlades motionerna

Nr 1617 av fru *Jacobsson*
avlämnad i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1974:29 med förslag till lag om ändring i lagen (1914:45) om kommission, handelsagentur och handelsresande

Nr 1618 av fru *Hambraeus* och herr *Granstedt*
avlämnad i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1974:38 med förslag till lag om ändring i atomansvarighetslagen (1968:45)

Nr 1619 av herr *Boo m. fl.*

Nr 1620 av herr *Fiskesjö m. fl.*

Nr 1621 av fru *Sundberg*

Nr 1622 av fru *Troedsson*

avlämnade i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1974:44 med förslag till lag om ändring i föräldrabalken, m. m.

§ 24 Meddelande ang. enkel fråga

Meddelades att följande enkla fråga denna dag framställdes, nämligen av

Nr 123 Herr *Ekinge* (fp) till herr kommunikationsministern och förbättrade kommunikationer i vissa delar av Södermanland:

Är kommunikationsministern beredd medverka till förbättrade kommunikationsförhållanden för befolkningen i östra och syd-östra Södermanland genom vidgade möjligheter att nyttja pendeltågen mellan Stockholm och Mjölby?

§ 25 Kammarén åtskildes kl. 19.32.

In fidem

BENGT TÖRNELL

/Solveig Gemert